

MEETJESLAND, STERK IN VOEDING

**de impact van de voedingsindustrie
op het Meetjesland, de voorwaarden
en de strategie voor verdere groei**

**Voeding Meetjesland
Eeklo, juni 2002**

Deze studie is uitgevoerd in opdracht van

Voeding Meetjesland
p.a. Oostveldstraat 1
9900 Eeklo

Tel: 09 376 97 38

Fax: 09 376 97 39

voeding@meetjesland.be

<http://voeding.meetjesland.be>

Auteur: Anja Lefever

Redactiecomité: Freddy Bertin, Karel Boone,
Michel Calewaert, Luc De Bruyckere, Rik
Jacob, Charles Van Damme, Bart Van Herck

Een syntheserapport van deze studie is gratis
te verkrijgen op bovenstaand adres.

De studie kwam tot stand met steun van de
Vlaamse Regering en het Streekplatform
Meetjesland.

STREEKPLATFORM MEETJESLAND

VOORWOORD

De voedingssector wordt in het streekcharter Meetjesland 'een structurele bouwsteen' genoemd voor de verdere socio-economische ontwikkeling van het Meetjesland.

Met deze impactstudie wordt het beeld bevestigd dat het Meetjesland een belangrijke voedingsregio is. Zo leren we dat de sector staat voor meer dan 2.000 arbeidsplaatsen en 18% van de totale toegevoegde waarde gerealiseerd in het Meetjesland.

De studie leert bovendien dat het Meetjesland de thuisbasis is van een aantal toonaangevende bedrijven die in verschillende Europese landen marktleider zijn in hun segment.

Deze studie mag dan al een visitekaartje zijn voor de sector, de bedoeling reikt veel verder. De bedrijven willen in de eerste plaats de toekomst veilig stellen. Hun eigen toekomst en de economische toekomst van de regio.

Succes komt namelijk niet vanzelf. De bedrijven opereren in een competitieve en snel evoluerende omgeving. Als we performante voedingsbedrijven willen houden in het Meetjesland, moet iedereen zich bewust zijn van de noodzakelijke randvoorwaarden. Het gebrek aan uitbreidingsruimte en aan nieuwe bedrijventerreinen is momenteel het meest acuut.

Uit het actieplan mag blijken dat de bedrijven grote inspanningen willen doen om het Meetjesland als voedingsregio verder te ontwikkelen. Even duidelijk is dat zij daarbij overheid, onderwijs, vakbonden, onderzoeksinstituten, VDAB, en heel wat andere actoren nodig hebben.

Laat ons samen werken aan groei van het Meetjesland!

*Karel Boone
voorzitter Voeding Meetjesland*

INHOUDSTAFEL

VOORWOORD	i
INHOUDSTAFEL	ii
LIJST VAN FIGUREN	iv
SAMENVATTING	v
INLEIDING	1
1. Ontstaan Voeding Meetjesland	1
2. Missie Voeding Meetjesland	2
3. Leden van Voeding Meetjesland	2
4. Doel en opbouw van de impactstudie	3
5. Het Meetjesland	4
HOOFDSTUK I: De impact van de voedingsindustrie op het Meetjesland	5
I.1. Inleiding	5
I.2. Definitie voedingsindustrie	7
I.3. Een belangrijke werkgever	8
I.3.1. Loontrekkenden	8
I.3.2. Zelfstandigen	9
I.3.3. Sterke aanwezigheid in het Meetjesland	10
I.3.4. Bedrijfsomvang in termen van tewerkstelling	11
I.3.5. Evolutie van de werkgelegenheid	12
I.3.6. Typering van de werknemer in de voedingssector	13
I.3.7. Type arbeid	15
I.3.8. Openstaande VDAB-vacatures	18
I.3.9. Arbeidsomstandigheden	19
I.4. Economische prestaties	23
I.4.1. Omzet	23
I.4.2. Toegevoegde waarde	24
I.4.3. Investerings	25
I.4.4. Indirecte economische effecten	25
I.4.5. Afzetmarkt	27
I.4.6. Financiële ratio's	27
I.4.7. Financiële autonomie	28
I.5. Milieu	29
I.5.1. Milieu-investeringen	29
I.5.2. Energieverbruik	30
I.5.3. Water	31
I.5.4. Nevenstromen en afvalstoffen	31
I.5.5. Geluid	32
I.5.6. Geur	32
I.5.7. Luchtuitstoot	32
I.6. Ruimtegebruik	33
I.6.1. Bedrijfsoppervlakte	33
I.6.2. Beschikbaarheid van bedrijventerreinen in het Meetjesland	34

HOOFDSTUK II: Uitdagingen	35
II.1. Inleiding	35
II.2. De juiste schaalgrootte	35
II.3. Competente medewerkers	36
II.4. Innoverende producten en processen	37
II.5. Een positief imago	38
II.6. Een gezonde productieomgeving	38
II.7. Een goede bereikbaarheid	39
II.8. ruimte om te ondernemen	40
II.8.1. Voldoende aanbod van bedrijventerreinen	40
II.8.2. Positief ondernemingsklimaat	42
HOOFDSTUK III: Samen werken aan groei	43
III.1. Een win-win situatie	43
III.2. Actieplan Voeding Meetjesland	43
III.2.1. Communicatie en positieve beeldvorming	44
III.2.2. Ruimte om te ondernemen	45
III.2.3. Arbeidsmarkt	45
III.2.4. Mobiliteit	46
III.2.5. Innovatie en ontwikkeling van synergieën	47
BRONNENLIJST	49

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: De in- en outputs van de voedingsindustrie	6
Figuur 2: De tien grootste bedrijfstakken in het Meetjesland naar tewerkstelling (2000)	8
Figuur 3: Personen ouder dan 15 jaar minstens 1 uur per week tewerkgesteld in een Vlaamse of Belgische productie-eenheid, 1999	9
Figuur 4: Aantal loontrekkenden in de voedingsindustrie in het Meetjesland en in Vlaanderen, opgesplitst per deelsector, 2000	10
Figuur 5: Loontrekkenden in de Meetjeslandse voedingsindustrie, 2000	11
Figuur 6: Omvang van de bedrijven in de voedingssector, 2000	12
Figuur 7: Evolutie van de werkgelegenheid in de Meetjeslandse voedingsindustrie, 1994-2000	12
Figuur 8: Loontrekkenden in de Belgische voedingsindustrie, 1992 en 2000	13
Figuur 9: Percentage vrouwen in de loontrekkende arbeid, 2000	14
Figuur 10: Aantal loontrekkenden naar leeftijd, Vlaams Gewest, 2000	14
Figuur 11: Scholingsgraad van de werknemers in België, 2000	15
Figuur 12: Deeltijdse arbeid in de Vlaamse voedingsindustrie, 2000	16
Figuur 13: Tijdelijke arbeid in de Belgische voedingsindustrie, opgesplitst naar geslacht, 2000	16
Figuur 14: Atypische arbeid in de Meetjeslandse voedingsindustrie, 2000	17
Figuur 15: Atypische arbeid in de Meetjeslandse voedingsindustrie, 2000	18
Figuur 16: Evolutie van het gemiddeld aantal openstaande VDAB-vacatures, Vlaams Gewest, 1996-2000	19
Figuur 17: Salarisvergelijking tussen de Belgische voedingsindustrie, chemie en metaalnijverheid (index voeding = 100), 2000	20
Figuur 18: Regionale verschillen in de salarissen in de voedingsindustrie, 2000 – basisuurloon in dagregime, excl. ploegenpremies, na 5 jaar	20
Figuur 19: Personen die recht hebben op een uitkering van de RVA (Vlaams Gewest, 2000)	21
Figuur 20: Arbeidsongevallen in België, 2000	22
Figuur 21: Samenstelling van de toegevoegde waarde	24
Figuur 22: Aankopen van zes grote Meetjeslandse voedingsbedrijven naar herkomst, 2000 (in 1.000 euro)	26
Figuur 23: Totale milieukosten van vier vestigingen van Voeding Meetjesland	30
Figuur 24: Energieverbruik in België, 1999	31
Figuur 25: Bodemgebruik in het Meetjesland, 1995	33

SAMENVATTING

Omwille van het economische belang voor de streek, besloten eind 1999 zes toonaangevende voedingsbedrijven, onder impuls van het Streekplatform Meetjesland, op een aantal domeinen te gaan samenwerken. Voeding Meetjesland was geboren.

Voeding Meetjesland liet in de eerste helft van 2002 een studie uitvoeren naar de betekenis van de voedingsindustrie voor het Meetjesland, de voorwaarden en de strategie voor verdere groei.

De studie toont aan dat de voedingsindustrie, met z'n 2 054 loontrekkenden, sterker ontwikkeld is in het Meetjesland dan in Vlaanderen. Eén op de acht bedrijven in de secundaire sector zijn voedingsbedrijven, goed voor 20% van de totale industriële tewerkstelling in het Meetjesland.

De loontrekkende werkgelegenheid in de Meetjeslandse voedingsindustrie is de laatste jaren opvallend sterk gegroeid, dit in tegenstelling tot de Vlaamse voedingsindustrie. Belangrijkste redenen hiervoor zijn de opstart van een fabriek van Vandemoortele Bakery Products in Eeklo (+120 jobs), de verdere uitbouw van de Campina-vestiging te Aalter en de toename van de export.

In de studie wordt verder aangetoond dat de voedingsindustrie op een aantal punten verschilt van de klassieke industriële sectoren. Zo werken er opvallend meer vrouwen, ligt het aandeel deeltijdse arbeid beduidend hoger en wordt er veel meer gebruik gemaakt van tijdelijke arbeidskrachten. Voor de werktijdregeling werd een enquête uitgevoerd bij de zes bedrijven van Voeding Meetjesland. De resultaten tonen aan dat er door de toenemende automatisatie meer en meer in ploeg wordt gewerkt.

De voedingsindustrie speelt een belangrijke rol in de Meetjeslandse economie: zij is goed 18% van de totale toegevoegde waarde en 28% van de totale omzet gerealiseerd in het Meetjesland. De grote voedingsbedrijven hebben de voorbije jaren ook bijzonder veel geïnvesteerd in hun Meetjeslandse fabrieken: 126 miljoen euro of zo'n 4,7% van hun omzet (gerealiseerd in het Meetjesland) in de periode 1995-2000.

Bijzonder in de studie is een analyse van het aankoopgedrag van de zes bedrijven van Voeding Meetjesland. Daaruit blijkt dat deze bedrijven ongeveer 83% van hun totale aankopen in het binnenland (België) doen. Een gelijkaardige analyse van de nationale voedingsfederatie Fevia op basis van de input-outputtabellen van 1990, leerde dat dit aandeel voor de Belgische voedingsbedrijven gemiddeld 60% bedraagt. Ongeveer 8% van de aankopen van de zes (= 27 miljoen euro) gebeuren in het Meetjesland. Ongeveer twee derden daarvan gaat naar de landbouw.

De studie gaat vervolgens in op de randvoorwaarden die bepalend zijn voor het verdere succes van de sector:

- de juiste schaalgrootte
- competente medewerkers
- innoverende producten en processen
- een positief imago
- een gezonde productieomgeving
- een goede bereikbaarheid
- ruimte om te ondernemen

Er wordt daarbij nagegaan in welke mate het Meetjesland in deze een troef of juist een bedreiging vormt. Samengevat kunnen we stellen dat het Meetjesland een gunstige productieomgeving is voor voeding, op uitzondering van één essentieel en acuut knelpunt. Er is een nijpend gebrek aan uitbreidingsmogelijkheden voor de bestaande bedrijven en een tekort aan bedrijventerreinen voor nieuwe vestigingen.

Het actieplan, tenslotte, noemt de acties die de zes bedrijven van Voeding Meetjesland samen willen opzetten om de sector en de streek verder te ontwikkelen. Vijf actiedomeinen worden onderscheiden:

- communicatie en positieve beeldvorming
- ruimte om te ondernemen
- arbeidsmarkt
- mobiliteit
- innovatie en ontwikkeling van synergieën

Het is evenwel duidelijk dat zij daarbij overheid, onderwijs, vakbonden, onderzoeksinstituten, tewerkstellingsorganisaties en heel wat andere actoren nodig hebben.

INLEIDING

1. ONTSTAAN VOEDING MEETJESLAND

In 1997 voerde het Streekplatform Meetjesland, indachtig haar opdracht van de Vlaamse overheid, een SWOT-analyse¹ uit voor het Meetjesland. Aan de hand van feiten en cijfers werden de sterkten en zwakten, de kansen en bedreigingen van de streek in kaart gebracht. Deze analyse vormde de basis voor het ontwikkelen van een integrale en toekomstgerichte streekvisie.

De analyse wees uit dat de voedingsindustrie prominent aanwezig is in het Meetjesland. Enkele toonaangevende voedingsbedrijven hebben er hun stek. Het zijn stuk voor stuk dynamische bedrijven, die in belangrijke mate bijdragen tot de socio-economische ontwikkeling van de streek.

Het Streekplatform Meetjesland nam in 1999 het initiatief om de zes belangrijkste voedingsbedrijven in het Meetjesland bijeen te brengen, om vormen van samenwerking te bespreken. Het Streekplatform was ervan overtuigd dat samenwerking binnen de sector de regio en de individuele bedrijven kon versterken. Het nut van clustervorming wordt ook door internationale economen onderschreven. Michael E. Porter stelt dat clustering van internationaal competitieve activiteiten in ondernemingen en sectoren, vaak het gevolg van geografische concentratie, aanleiding geeft tot een aanhoudende verhoging van de concurrentiekracht.²

De idee werd door de bedrijven positief onthaald. Er werd een platformtekst uitgeschreven, waar volgende domeinen van samenwerking werden genoemd: onderzoek en ontwikkeling, voedselveiligheid/ketenbeheer, human resources, vestigingsklimaat, milieu en goed nabuurschap, ervaringsuitwisseling.

De realisatie van een voedingscluster werd door het Streekplatform Meetjesland ingeschreven als één van de 8 hefboomprojecten in het streekcharter Meetjesland.³ Een hefboomactie wil op een structurele manier de socio-economische ontwikkeling van de regio bevorderen.

In 2001 werd de voedingscluster Meetjesland omgedoopt tot Voeding Meetjesland.

¹ SWOT is de Engelstalige afkorting voor Strength, Weaknesses, Opportunities en Threats. Het is een analyse van de sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen.

² PORTER M. E., *The competitive advantage of Nations*, 1990.

³ De acht hefboomprojecten: 1. Versterken van de landbouw; 2. Realisatie van een voedingscluster Meetjesland, 3. Verbeteren van de woonkwaliteit en stimuleren bouwsector; 4. Uitbouw van de kwaliteiten van de streek inzake recreatie en toerisme; 5. Versterken sociaal weefsel; 6. Kwalitatief versterken van de ruimte; 7. Oprichting van een informatie- en adviescentrum volwassenenvorming; 8. Verdere uitbouw van de regionale samenwerking.

2. MISSIE VOEDING MEETJESLAND

“Voeding Meetjesland wil in samenwerking met alle betrokken besturen en organisaties initiatieven nemen die de ontwikkelingskansen bevorderen van de voedingsnijverheid in het Meetjesland en die de algemene socio-economische ontwikkeling van de streek ten goede komen.”

In deze missie komt duidelijk tot uiting:

- dat de verdere ontwikkeling en groei van de sector een gezamenlijke opdracht is van publieke en private partners uit de regio en de omgeving;
- dat Voeding Meetjesland initiatieven wil nemen die tegelijk de sector én de streek ten goede komen.

Belangrijk is ook de complementariteit te zien met Vlaamse en nationale sectorinitiatieven. De ambitie van Voeding Meetjesland is regionaal. Met de gemeenten, scholen, onderzoeksinstituten, arbeidsmarktorganisaties uit de streek, wil Voeding Meetjesland een optimale samenwerking uitbouwen om alzo een micro-omgeving te realiseren waar voedingsbedrijven verder kunnen groeien en ontwikkelen.

3. LEDEN VAN VOEDING MEETJESLAND

Voeding Meetjesland staat open voor alle Meetjeslandse voedingsbedrijven die bereid zijn de doelstellingen en de toetredingsvoorwaarden⁴ van de cluster te onderschrijven. Anno 2002 zijn naast de zes stichtende bedrijven nog geen nieuwe leden toegetreden. De zes stichters zijn:

CAMPINA

Campina is de grootste geïntegreerde zuivelgroep in België en maakt deel uit van de Nederlandse coöperatieve zuivelonderneming Campina. Campina België, die haar belangrijkste vestigingen heeft in Aalter en Sleidinge, ontwikkelt, produceert en commercialiseert lang houdbare zuivelproducten (melk, drinkyoghurt, melkproducten waarin extra vitamines zijn toegevoegd, room en koffiemelk). Bekende merken zijn Joyvalle, Stassano en Yazoo.

De vestiging in Aalter realiseerde in 2001 een omzet van 290 miljoen euro en stelt 437 mensen tewerk.

www.campina.be en www.campina.com

LOTUS BAKERIES

De groep Lotus Bakeries (met hoofdzetel in Lembeke-Kaprijke) produceert en verkoopt specialiteiten in de koekjessector: speculoos, cakes en industrieel gebak, wafels en galetten. De groep heeft vestigingen in België, Nederland, Frankrijk en Tsjechië. Bekende producten onder het eenheidsmerk Lotus zijn speculoos (met chocolade), frangipane, Luikse wafels (met chocolade), galetten (kleine wafeltjes),...

De vestiging in Lembeke realiseerde in 2001 een omzet van 34 miljoen euro en stelt 317 mensen tewerk.

www.lotusbakeries.com

⁴ Te verkrijgen op het secretariaat van Voeding Meetjesland.

IMPERIAL

Imperial (Lovendegem) maakt deel uit van Imperial Meat Products, dat op zijn beurt sinds 1994 deel uitmaakt van de Sara Lee Corporation. Imperial Meat Products is met haar vijf vestigingen (waarvan vier in het Gentse) marktleider in fijne vleeswaren in België. De vestiging Imperial in Lovendegem is specialist voor droge worstwaren en gedroogde hammen. Bekende merken zijn Marcassou, Aoste en Bistro. De vestiging in Lovendegem realiseerde in 2001 een omzet van 40 miljoen euro en stelt 265 mensen tewerk.
www.imperial.be

LIMA

Lima (Maldegem) ontwikkelt, produceert en verdeelt biologische kwaliteitsvoeding. De firma dankt haar leiderspositie op de biomarkt aan een uitgebreid gamma van meer dan 200 natuurproducten. Bekende producten onder de merknaam Lima zijn rijstwafels (Risbee), granendranken, soyasausen, brood en verse salades. De vestiging in Maldegem realiseerde in 2001 een omzet van 17 miljoen euro en stelt 72 mensen tewerk.
www.limafood.com

TER BEKE

De groep Ter Beke (groepszetel en salamifabriek in Waarschoot) produceert en verkoopt sausen, verse bereide gerechten en fijne vleeswaren. In hun gamma zit droge worst (salami), leverkaas, vleesbroden en gevogelte vleeswaren, gekookte hammen en kookworsten, pizza, lasagna, sausen en Ardense vleeswaren. Bekende merken zijn Pronto, l'Ardennaise, Come a Casa, Daniel Coopman, Vamos en Les Nutons. De vestiging in Waarschoot realiseerde in 2001 een omzet van 37 miljoen euro en stelt 278 mensen tewerk.
www.terbeke.be

VANDEMOORTELE BAKERY PRODUCTS

Vandemoortele Bakery Products neemt in Europa een belangrijke plaats in op het vlak van diepvries banket- en broodproducten. Het gamma beslaat viennoiserie, patisserie en speciale voorgebakken broodsoorten. De productie gebeurt o.a. in Eeklo. Bekende producten in het gamma zijn ontbijtbroodjes, worstenbroodjes, kaas- en hamcroissants, donuts, apertiefhapjes en taartjes. De vestiging in Eeklo realiseerde in 2001 een omzet van 26 miljoen euro en stelt 123 mensen tewerk.
www.vandemoortelebakeryproducts.com

4. DOEL EN OPBOUW VAN DE IMPACTSTUDIE

Met de impactstudie willen de bedrijven van Voeding Meetjesland een beter inzicht krijgen en geven in het belang van de voedingssector voor het Meetjesland. De studie wil ook nagaan hoe de sector in het Meetjesland verder kan ontwikkelen en groeien. Rond de voorwaarden voor verdere groei willen de bedrijven een open dialoog aangaan met alle 'stake-holders': de overheid, de milieubewegingen, de omwonenden, de werknemers, de aandeelhouders en de consument.

Opbouw

De studie vertrekt van een analyse van de voedingsindustrie voor het Meetjesland. Aan de hand van objectieve cijfers en feiten wordt een vergelijking gemaakt met andere industrieën en worden de typische kenmerken blootgelegd.

In het tweede hoofdstuk wordt ingegaan op de randvoorwaarden die bepalend zijn voor het verdere succes en de groei van de sector. Daarbij wordt nagegaan in welke mate de vestiging in het Meetjesland een troef is of juist een bedreiging vormt.

In Hoofdstuk III wordt beschreven op welke terreinen er met de verschillende actoren in de regio samengewerkt kan worden om de randvoorwaarden voor succesvol ondernemen te verbeteren, om zo te anticiperen op de uitdagingen beschreven in Hoofdstuk II.

5. HET MEETJESLAND

Het Meetjesland situeert zich in het Noordwesten van de provincie Oost-Vlaanderen. De gebiedsomschrijving is niet eenduidig. Het Meetjesland, zoals in deze studie gedefinieerd, bestaat uit 11 gemeenten: Aalter, Assenede, Eeklo, Kaprijke, Knesselare, Lovendegem, Maldegem, Nevele, Sint-Laureins, waarschoot en Zomergem.⁵

Met 130.195 inwoners op 57.134 ha is het Meetjesland één van de dunbevolktste gebieden in Vlaanderen. Zo'n 37.600 mensen verdienen er hun brood, waarvan 12.700 in de industrie.

aantal inwoners Meetjesland (1/1/2001)	130.087
aantal inwoners per ha (1/1/2001)	2,3
opp. bewerkt door de landbouw	70%
aantal arbeidsplaatsen (2000)	37.600

⁵ Deze omschrijving valt samen met de omschrijving van het Streekplatform Meetjesland.

HOOFDSTUK I

De impact van de voedingsindustrie op het Meetjesland

I.1. INLEIDING

In dit hoofdstuk wordt de betekenis van de voedingsindustrie voor het Meetjesland becijferd. Het meest in het oog springende cijfer is dat van de werkgelegenheid: ruim 2.000 loontrekkenden werken in de Meetjeslandse voedingsindustrie. Naast een analyse van de evolutie van de werkgelegenheid, worden ook het profiel van de werknemer en de arbeidsomstandigheden bekeken. Telkens wordt de vergelijking gemaakt met de Vlaamse voedingsindustrie en de globale secundaire sector in Vlaanderen. Indien relevant, wordt ook over de landsgrenzen gekeken.

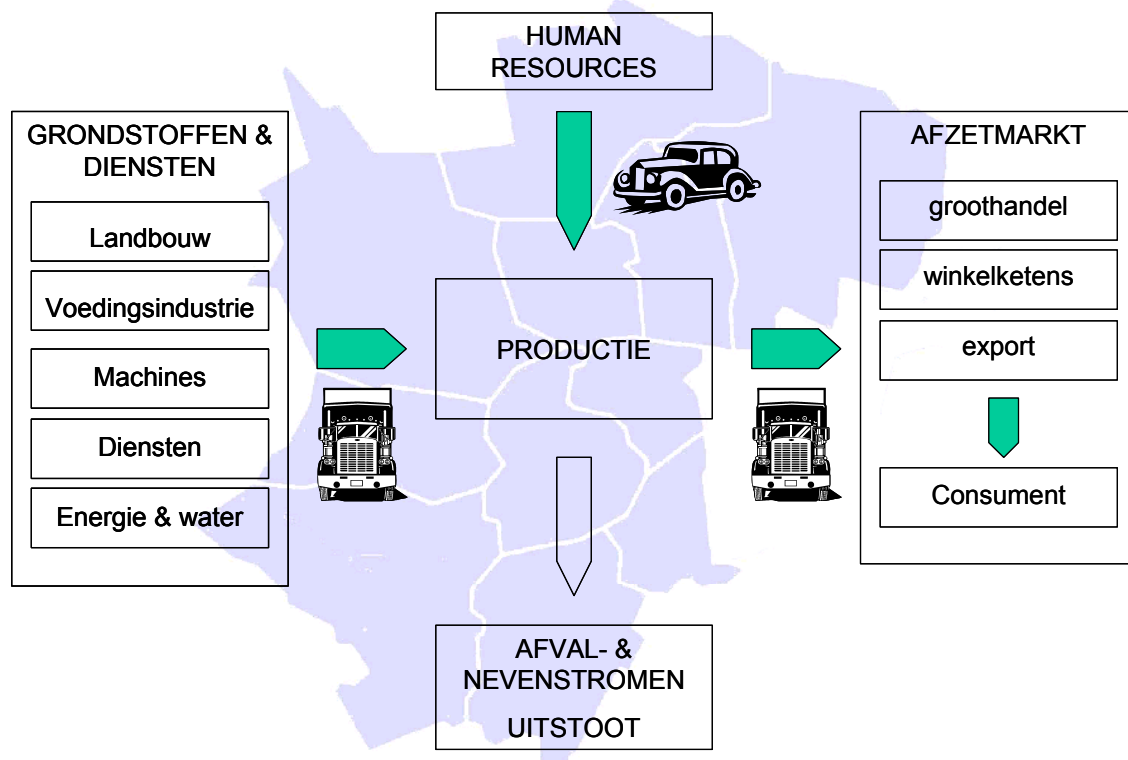
In een tweede deel worden de economische prestaties van de voedingsindustrie in het Meetjesland geanalyseerd: omzet, toegevoegde waarde, investeringen, export en enkele interessante indicatoren omtrent kapitaals- en arbeidsintensiteit. Bijzonder is de analyse van de 'aankopen' van enkele grote Meetjeslandse voedingsbedrijven. Om inzicht te krijgen in de aard en oorsprong van de aangekochte goederen en diensten, werd een enquête uitgevoerd bij de zes bedrijven van Voeding Meetjesland. Op die manier kon berekend worden dat de Meetjeslandse voedingsindustrie minstens 25 personen bijkomend aan het werk zet in het Meetjesland.

In het derde en laatste deel wordt aandacht besteed aan de inspanningen die de voorbije jaren gebeurd zijn op het vlak van milieu.

Hoofdstuk I behandelt in feite alle 'in's' en 'out's' van de voedingsindustrie (Figuur 1):

- de grondstoffen, machines en diensten
- de waarde die de bedrijven daaraan toevoegen via hun machinepark en het menselijk kapitaal (human resources)
- de opbrengst van de afgewerkte producten (omzet)
- afval- en nevenstromen
- en het transport van al deze goederen en mensen van en naar de productieplaats.

Figuur 1: De in- en outputs van de voedingsindustrie

Bron: Voeding Meetjesland

I.2. DEFINITIE VOEDINGSINDUSTRIE

De voedingsindustrie is een industriële sector die voedingsproducten voor mensen en dieren produceert, incl. dranken en genotsmiddelen (NACE-code 15 en 16). In deze studie wordt evenwel in de mate van het mogelijke met de enge definitie gewerkt en wordt de vervaardiging van tabaksproducten (NACE-code 16) buiten beschouwing gelaten. Voor de voedingsindustrie in het Meetjesland maakt dit trouwens weinig uit, aangezien er hier nagenoeg geen tabaksindustrie is.

Merk op dat brood- en banketbakkers wel inbegrepen zijn in de voedingsindustrie; slagers en andere handelaars in voedingsproducten niet. Zij behoren tot de tertiaire sector.

I.3. EEN BELANGRIJKE WERKGEVER

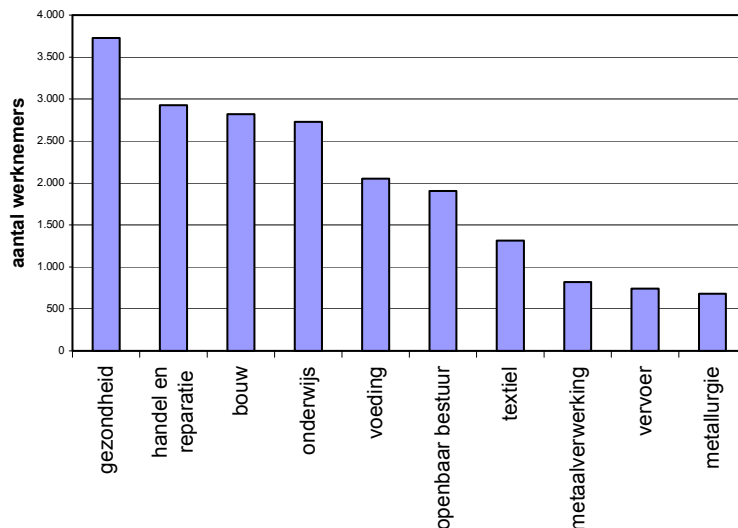
I.3.1. Loontrekkenden

De voedingsindustrie is in het Meetjesland de grootste industriële werkgever⁶. Verruimt men de definitie 'industrie' tot 'secundaire sector', dan bekleedt de voedingsindustrie nog steeds een tweede plaats, na de bouw. Andere belangrijke industriële sectoren, zoals textiel en metaal⁷, tellen respectievelijk 64% en 73% (loontrekkende) arbeidsplaatsen ten opzichte van de voedingsindustrie⁸.

In 2000 werkten 2.054 loontrekkenden of 3,3% van loontrekkenden in de Vlaamse voedingsindustrie in het Meetjesland⁹. Dit terwijl slechts 1,4% van de loontrekkenden in Vlaanderen in het Meetjesland werkt.

Figuur 2: De tien grootste bedrijfstakken in het Meetjesland naar tewerkstelling (2000)

de tien grootste bedrijfstakken in het Meetjesland naar tewerkstelling (2000)

Bron: Eigen berekeningen, op basis van RSZ

Eén op de acht bedrijven in de secundaire sector in het Meetjesland zijn voedingsbedrijven, goed voor 20% van de totale 'industriële' tewerkstelling¹⁰.

⁶ NACE-code 15 t.e.m. 37 (excl. de bouwsector)

⁷ metallurgie en metaalverwerking

⁸ cijfers voor 2000, afkomstig van het RSZ

⁹ Of 2,4% van het totaal aantal loontrekkenden in de Belgische voedingsindustrie.

¹⁰ Voortaan wordt 'industrie' gebruikt in de ruime betekenis, dus inclusief de bouwsector (NACE-code 15 t.e.m. 45).

I.3.2. Zelfstandigen

Het totaal aantal arbeidsplaatsen in de voedingsindustrie is evenwel groter. De cijfers van het RSV m.b.t. het aantal loontrekkenden laten immers de zelfstandigen buiten beschouwing. En die zijn in de voedingsindustrie in ruime mate aanwezig. Dit heeft te maken met het grote aantal (banket)bakkerijen.

Volgens cijfers van het Federaal Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, die zowel zelfstandigen, helpers als loontrekkenden in rekening brengen, waren er in 1999 ruim 69.400 personen werkzaam in de Vlaamse voedingsindustrie. Ongeveer 7% daarvan (4.977) zijn zelfstandigen en 4% (2.575) helpers¹¹. In de industrie bedragen deze percentages respectievelijk 9%¹² en 2%.

Volgens een studie van steunpunt WAV zijn er aanzienlijk meer zelfstandigen (in hoofdberoep) werkzaam in de Vlaamse voedingsindustrie, namelijk 8.292 of 2,5% van het totaal aantal zelfstandigen in Vlaanderen.¹³ Als we dit percentage toepassen voor het Meetjesland, dan mogen we aannemen dat er naast de 2.054 loontrekkenden nog een 280-tal zelfstandigen werkzaam zijn in de voedingsindustrie, wat het totaal aantal arbeidsplaatsen op ongeveer 2.330 brengt.

Figuur 3: Personen ouder dan 15 jaar minstens 1 uur per week tewerkgesteld in een Vlaamse of Belgische productie-eenheid, 1999

	totaal	loon- trekkenden	zelfstandigen	helpers
Vlaamse voedingsindustrie (15)	68.433	60.881	4.977	2.575
aandeel in industriële tewerkstelling (15-37)	10,7%	10,7%	8,4%	26,1%
aandeel in totale tewerkstelling in Vlaanderen	3,1%	3,4%	1,5%	3,5%
Belgische voedingsindustrie (15)	97.080	84.947	7.666	4.467
aandeel in industriële tewerkstelling (15-37)	14,5%	13,7%	19,9%	45,4%
aandeel in totale tewerkstelling in België	2,5%	2,7%	1,4%	3,6%

Bron: Federaal Ministerie van Arbeid en Tewerkstelling

¹¹ gezinsleden van de zelfstandige die de zelfstandige helpen in zijn activiteit maar hiervoor geen vergoeding ontvangen

¹² Het hoge percentage heeft te maken met de vele zelfstandigen werkzaam in de bouwsector. Voor de industrie, excl. bouwsector, bedraagt dit percentage slechts 5%.

¹³ Cijfer voor 2000, op basis van RSVZ

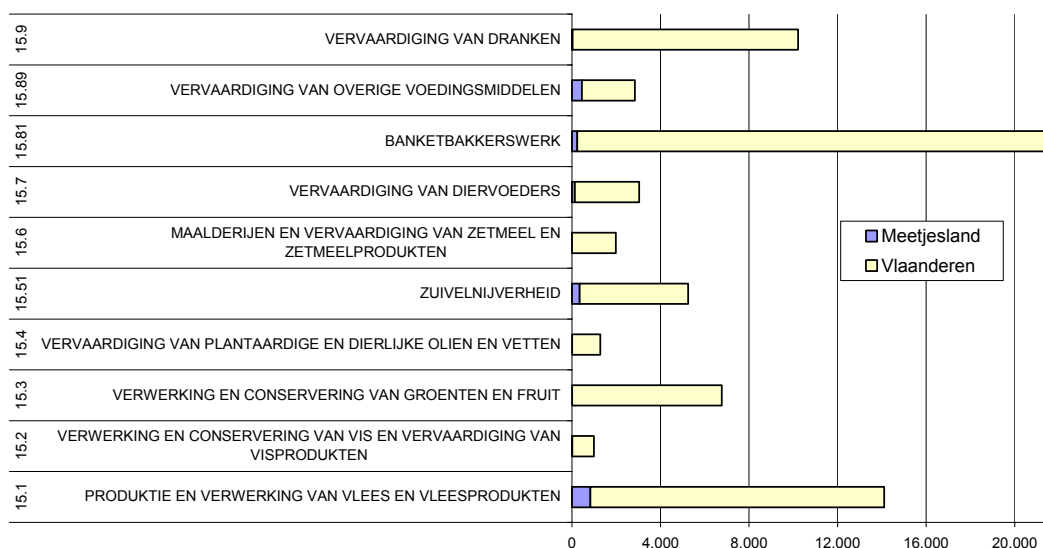
1.3.3. Sterke aanwezigheid in het Meetjesland

Veel meer nog dan in Vlaanderen, is de voedingsindustrie een belangrijke werkgever in het Meetjesland. Een indicator die dat aantoont, is de aanwezigheidsindex. Deze maakt de verhouding tussen het aantal loontrekkenden in de Meetjeslandse voedingsindustrie en het aantal inwoners in het Meetjesland en vergelijkt die met de verhouding van het aantal loontrekkenden ten opzichte van het aantal inwoners in Vlaanderen. De verhouding in het Meetjesland blijkt 51% hoger te liggen dan in het Vlaanderen (aanwezigheidsindex 151).

De **vleesindustrie** (NACE-code 15.1) is in het Meetjesland de belangrijkste deelsector: twee op vijf loontrekkenden in de Meetjeslandse voedingsindustrie werkt in deze sector. De aanwezigheidsindex van 331 toont aan dat deze deelsector veel sterker ontwikkeld is in het Meetjesland dan in Vlaanderen. In Vlaanderen vertegenwoordigt de vleessector slechts 18% van de tewerkstelling in de voedingsindustrie. In het Meetjesland bevinden zich dan ook enkele grote vleesverwerkende bedrijven zoals Imperial Meat Products in Lovendegem, Ter Beke in Waarschoot en De Keyser in Ursel.

De **vervaardiging van overige voedingsmiddelen** (NACE-code 15.8), in Vlaanderen de belangrijkste deelsector, is in het Meetjesland goed voor ongeveer één derde van de tewerkstelling (aanwezigheidsindex 115). Hier situeren zich bedrijven zoals koekjesfabrikant Lotus Bakeries in Lembeke en Vamix in Eeklo, maar ook de artisanale brood- en banketbakkerijen.

Figuur 4: Aantal loontrekkenden in de voedingsindustrie in het Meetjesland en in Vlaanderen, opgesplitst per deelsector, 2000

Bron: Steunpunt WAV en eigen berekeningen, beiden op basis van RSZ

De derde grootste deelsector in het Meetjesland, in termen van tewerkstelling, is de **zuivelindustrie** (17% van de loontrekkenden – aanwezigheidsindex 323). Deze is zo goed als volledig toe te wijzen aan Campina te Aalter.

Ook de **veevoedersector** is met 132 loontrekkenden relatief sterk vertegenwoordigd in het Meetjesland (aanwezigheidsindex 219).

Sectoren zoals verwerking en conservering van fruit en groenten, vervaardiging van zetmeel en zetmeelproducten (ondermeer deegwaren) en vervaardiging van dranken komen niet of nauwelijks voor in het Meetjesland.

Figuur 5: Loontrekkenden in de Meetjeslandse voedingsindustrie, 2000

	aantal	aanwezigheidsindex
slachterijen en vleeswaren	831	331
brood en banket, koekjes, dieetvoeding, e.a.	683	115
zuivel	348	323
veevoeding	132	219
dranken	30	21
verwerking van vis	18	108
verwerking van groenten en fruit	6	5
plantaardige en dierlijke olieën en vetten	6	23
graanverwerking en deegwaren	0	0
Totaal voedingsindustrie	2.054	151
Totaal secundaire sector	10.263	81
Totaal aantal loontrekkenden	26.399	71

De aanwezigheidsindex is de verhouding van het aantal loontrekkenden in deze deelsector in het Meetjesland t.o.v. het aantal inwoners in het Meetjesland gedeeld door de verhouding van het aantal loontrekkenden in deze deelsector in Vlaanderen t.o.v. het aantal inwoners in Vlaanderen.

Bron: Steunpunt WAV en eigen berekeningen, op basis van RSZ en NIS

1.3.4. Bedrijfsgrootte in termen van tewerkstelling

De voedingssector bestaat voornamelijk uit kleine en middelgrote bedrijven. De 600 grootste ondernemingen van de wereld zijn samen maar goed voor de helft van de totale omzet. De grootste multinationals zitten bijna uitsluitend in Europa, de Verenigde Staten en Japan.

Meer dan 95% van het aantal voedingsbedrijven in België hebben minder dan 50 werknemers. Ze zijn goed voor 44% van de totale tewerkstelling in de Belgische voedingssector. De meeste van deze ondernemingen zijn ambachtelijke brood- en banketbakkerijen.

In termen van tewerkstelling, vormen de voedingsbedrijven met 50 tot 500 werknemers evenwel de grootste groep. In België is deze groep goed voor 47% van de totale tewerkstelling in de Belgische voedingssector. In het Meetjesland is het belang van deze groep voedingsbedrijven nog meer uitgesproken. Er zijn hier 8 voedingsbedrijven van die omvang gevestigd, samen goed voor 66% van de totale tewerkstelling in de Meetjeslandse voedingssector.

Figuur 6: Omvang van de bedrijven in de voedingssector, 2000

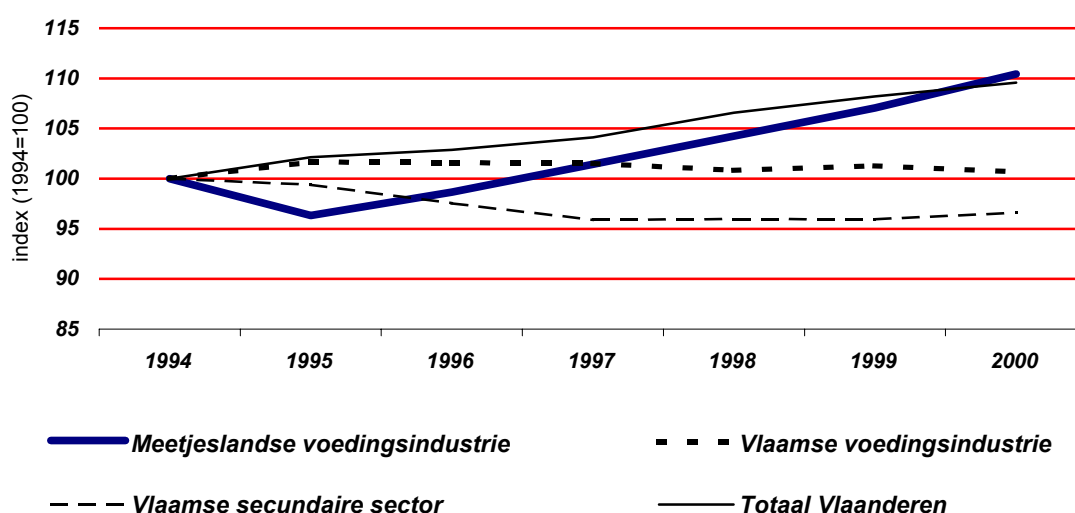
	0-49 werknemers		50-499 werknemers		+500 werknemers	
	aantal bedrijven	aantal loon-trekkenden	aantal bedrijven	aantal loon-trekkenden	aantal bedrijven	aantal loon-trekkenden
voedingssector Meetjesland	97	690	8	1.364	0	0
voedingssector België	6.192	38.014	306	40.431	11	8.032
secundaire sector Meetjesland	767	4.914	36	3.732	2	1.709
voedingssector Meetjesland	92,4%	33,6%	7,6%	66,4%	0,0%	0,0%
voedingssector België	95,1%	44,0%	4,7%	46,8%	0,2%	9,3%
secundaire sector Meetjesland	94,2%	46,0%	4,4%	35,9%	1,4%	18,1%

Bron: Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en eigen berekeningen, beiden op basis van RSZ-cijfers

1.3.5. Evolutie van de werkgelegenheid

De voedingsindustrie is een vrij stabiele sector, die slechts beperkt onderhevig is aan cyclische ontwikkelingen. De loontrekkende werkgelegenheid in de Vlaamse voedingsindustrie schommelt al 15 jaar rond de 64.000 arbeidsplaatsen. Dit in tegenstelling tot de neerwaartse trend die zich de laatste jaren voordoet in de secundaire sector en ondanks de recente voedselcrisis. Veel heeft te maken met de toename van het reële inkomen van de consument en de export. Jobverlies in bepaalde deelsectoren wordt gecompenseerd door expansie in andere deelsectoren.

Figuur 7: Evolutie van de werkgelegenheid in de Meetjeslandse voedingsindustrie, 1994-2000

Bron: Steunpunt WAV en eigen berekeningen, allebei op basis van RSZ

De loontrekkende werkgelegenheid in de Meetjeslandse voedingsindustrie is – in tegenstelling tot de Vlaamse – de laatste jaren opvallend sterk gegroeid. Tussen 1994 en 2000 kwamen er hier bijna 200 jobs bij, een groei van meer dan 10%. In Vlaanderen steeg de werkgelegenheid in diezelfde periode slechts met 0,7%. De stijging heeft o.a. te

maken met de opstart van een fabriek van Vandemoortele Bakery Products in Eeklo (+120 jobs) en de verdere uitbouw van de Campina-vestiging te Aalter. Bovendien zijn de belangrijkste deelsectoren in het Meetjesland groeisectoren. De sector van de 'overige voeding' kende in Vlaanderen tussen 1994 en 2000 een groei van 1.140 banen en ook de Vlaamse vleessector was tot aan de crisisperiode volop in expansie.

I.3.6. Typering van de werknemer in de voedingssector

Op een aantal punten verschilt de aard van de werkgelegenheid in de voedingsindustrie sterk met de klassieke industrie. Specifieke cijfers omtrent het type van werknemers in de Meetjeslandse voedingsindustrie zijn er vaak niet, maar men mag aannemen - en de cijfers over de Meetjeslandse voedingsindustrie die wel beschikbaar zijn bewijzen dit - dat er weinig verschil is met de Vlaamse en Belgische cijfers.

Arbeiders versus bedienden

Ongeveer twee op drie loontrekkenden in de Belgische voedingsindustrie zijn arbeiders; één op drie is bediende. Ten opzichte van 1992 is het aantal bedienden toegenomen, terwijl het aantal arbeiders is gedaald.

Figuur 8: Loontrekkenden in de Belgische voedingsindustrie, 1992 en 2000

	1992	2000
totaal	89.969	86.477
mannen	68,2%	65,3%
vrouwen	31,8%	34,7%
arbeiders	64.162	58.655
mannen	74,1%	74,4%
vrouwen	25,9%	25,6%
bedienden	25.807	27.822
mannen	53,6%	46,2%
vrouwen	46,4%	53,8%

Bron: Centrale Raad voor het Bedrijfsleven

Geslacht

Net zoals in de Belgische en Vlaamse voedingsindustrie, is ongeveer 1 op 3 loontrekkenden in de Meetjeslandse voedingsindustrie een vrouw. Dat is opvallend meer dan in de (secundaire) industrie, waar in Vlaanderen maar 1 op vijf vrouwen werkzaam zijn.

Het aandeel van vrouwelijke loontrekkenden in de België de laatste jaren toegenomen (van 31,8% in 1992 tot 34,7% in 2000). Bij de bedienden vormen de vrouwen nu zelfs een (kleine) meerderheid.

Figuur 9: Percentage vrouwen in de loontrekkende arbeid, 2000

Meetjeslandse voedingsindustrie	32,6%
Vlaamse voedingsindustrie	37,3%
Belgische voedingsindustrie	34,7%
Vlaamse secundaire sector	20,5%
Totaal loontrekkenden Vlaanderen	42,9%

Bron: Steunpunt WAV, CRB en eigen berekeningen, op basis van RSZ

Leeftijd

In de voedingsindustrie werken iets meer jongeren in vergelijking met de globale industrie. In Vlaanderen is 13,4% van de loontrekkenden in de voedingssector jonger dan 25 jaar, in de secundaire sector is dat maar 11,4%. Dit kan allicht verklaard worden door de relatief grote aandeel vrouwen in de voedingsindustrie. Zij beëindigen hun loopbaan vroeger dan mannen.

Figuur 10: Aantal loontrekkenden naar leeftijd, Vlaams Gewest, 2000

Loontrekkenden naar leeftijd, Vlaams Gewest, 2000

	18-24 jaar	25-49 jaar	50-64 jaar
voedingsindustrie	13,4%	74,4%	11,9%
secundaire sector	11,4%	74,2%	14,5%
totaal loontrekkenden	11,8%	73,2%	15,0%

Bron: Steunpunt WAV, op basis van RSZ-LATG, RSZPPO

Scholingsgraad

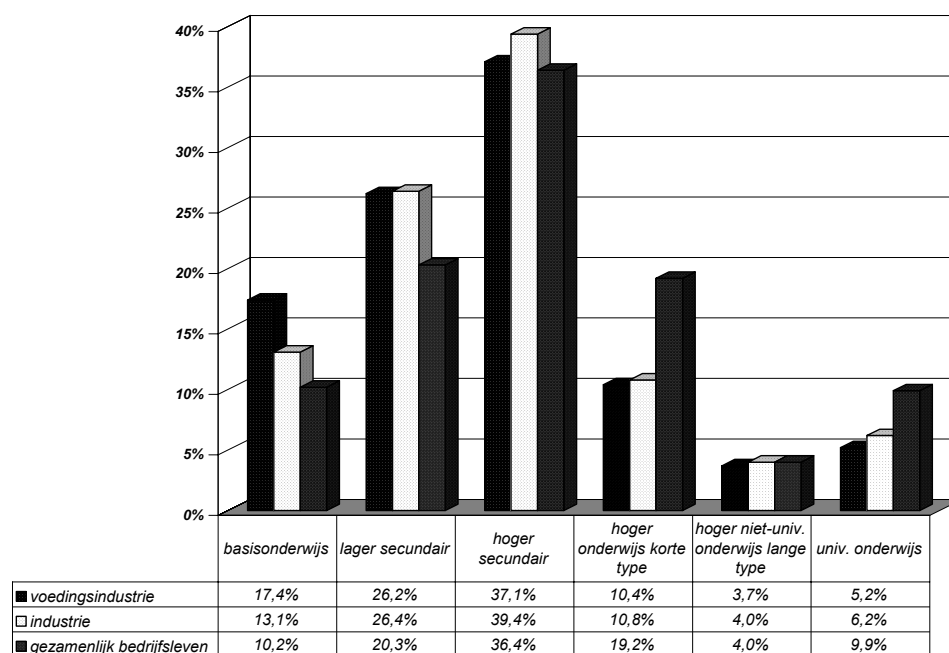
De voedingsindustrie biedt een ruim gamma aan jobs, voor zowel laag- als hooggeschoolden.

Het personeel met een diploma van hoger onderwijs van het lange type vertegenwoordigt 9% (3,7% voor niet universitair onderwijs en 5,2% voor universitair onderwijs).

Globaal gezien werken er meer vrouwen dan mannen met een diploma van secundair onderwijs of hoger onderwijs van het korte type in de sector. Anderzijds zijn er meer mannen met een lagere opleiding of met een diploma van hoger onderwijs van het lange type.

Ongeveer twee op vijf werknemers (43,6%) in de Belgische voedingsindustrie is laaggeschoold: 17,4% heeft geen diploma secundair onderwijs, 26,2% heeft slechts een getuigschrift van lager secundair onderwijs. Het percentage werknemers met alleen een diploma lager onderwijs ligt boven het gemiddelde van de industrie. Het aandeel laaggeschoolden neemt toe met de leeftijd. In de categorie van 50 jaar en ouder is meer dan de helft laaggeschoold, zowel bij de mannen als bij de vrouwen.

Figuur 11: Scholingsgraad van de werknemers in België, 2000

Bron: Centrale Raad voor het Bedrijfsleven aan de hand van de enquêtes naar de arbeidskrachten (NIS)

1.3.7. Type arbeid

Deeltijdwerk

Deeltijdse arbeid is in Vlaanderen de laatste jaren aanzienlijk toegenomen, ook in de voedingsindustrie. Volgens berekeningen van Steunpunt WAV bedraagt het aandeel deeltijdarbeid in de totale loonarbeid in de Vlaamse voedingsnijverheid 17,9% in 2000, t.o.v. 6,9% in de Vlaamse industriële sector en t.o.v. 21% voor heel Vlaanderen. Deeltijdse arbeid is vooral populair bij vrouwen (39,9%).

Het aandeel deeltijdse arbeid in de voedingsindustrie is onderhevig aan hoogte- en laagtepunten in de conjunctuur. Uit langetermijnanalyses blijkt dat het aandeel van het deeltijdwerk, samen met tijdelijke werkloosheid of de inschakeling van uitzendkrachten, vormen van flexibiliteit zijn die door de ondernemingen gebruikt worden om het hoofd te bieden aan een verslechtering of verbetering van de conjunctuur. Met andere woorden, wanneer de activiteiten verslappen (bv ten tijde van de dioxinecrisis) stijgt het deeltijdwerk en wanneer de conjunctuur heropleeft, dan krimpt het aandeel deeltijdwerk.

Cijfers van de CRB m.b.t. de Belgische voedingsindustrie¹⁴ tonen aan dat deeltijdse arbeid in Vlaanderen frequenter voorkomt dan in Wallonië en dat het aandeel van de deeltijdwerkers iets hoger ligt bij de bedienden dan bij de arbeiders. In vergelijking met de buurlanden wordt er in de Belgische voedingsindustrie minder deeltijds gewerkt. Het Belgische aandeel (10,3%) ligt in de buurt van het aandeel van de deeltijdwerkers in de Franse voedingsindustrie (10,8%), maar is heel wat lager dan dat van de Duitse (19,7%) en Nederlandse voedingsindustrie (29,3%).

¹⁴ Cijfers m.b.t. het jaar 2000, gebaseerd op de enquête van de arbeidskrachten

Figuur 12: Deeltijdse arbeid in de Vlaamse voedingsindustrie, 2000

	totaal	mannen	vrouwen
voedingsindustrie	17,9%	4,9%	39,9%
secundaire sector	6,9%	2,2%	25,3%
totaal loontrekkenden	21,0%		43,3%

Bron: Steunpunt WAV op basis van RZE-LATG en RSZPPO

Cijfers omtrent deeltijdse arbeid in de Meetjeslandse voedingsindustrie ontbreken, maar men mag aannemen dat er weinig verschil zal zijn met de Vlaamse en Belgische cijfers.

Tijdelijke arbeidsplaatsen

In de voedingsindustrie wordt vaker gebruik gemaakt van contracten van tijdelijke duur in vergelijking met de gehele verwerkende industrie. In de Belgische voedingsindustrie zijn ongeveer één op elf (9,4%) arbeidsplaatsen tijdelijk (arbeidsplaatsen van bepaalde duur¹⁵). In de globale verwerkende industrie is dat één op 16 (6,2%). Dat komt doordat bepaalde activiteiten in de voedingssector seizoensgebonden zijn, maar ook door het regelmatig gebruik van uitzendarbeid als aanwervingskanaal. Uit een vergelijking met de voedingsindustrie in de buurlanden blijkt evenwel dat het aandeel van tijdelijke arbeidsplaatsen in België (9,4%) kleiner is dan in Duitsland (13,2%), Nederland (15,7%) en Frankrijk (21%).

Het percentage tijdelijke arbeidsplaatsen is iets hoger bij de vrouwen dan bij de mannen. Tijdelijke contracten worden ook vaker gebruikt bij arbeiders dan bij bedienden.

Het aantal banen van bepaalde duur komen vooral op rekening van jongeren van 15 tot 24 jaar. Ruim een derde van de arbeidsplaatsen in deze leeftijdscategorie zijn tijdelijk, bij de vrouwen zelfs 38%.

Figuur 13: Tijdelijke arbeid in de Belgische voedingsindustrie, opgesplitst naar geslacht, 2000

	totaal	mannen	vrouwen
totaal	9,4%	7,1%	14,7%
15 tot 24 jaar	34,2%	31,3%	38,1%
25 tot 49 jaar	7,4%	5,7%	11,0%
50 jaar en meer	0,9%	0,0%	5,2%

Bron: Centrale Raad voor het Bedrijfsleven aan de hand van de enquêtes naar de arbeidskrachten (NIS)

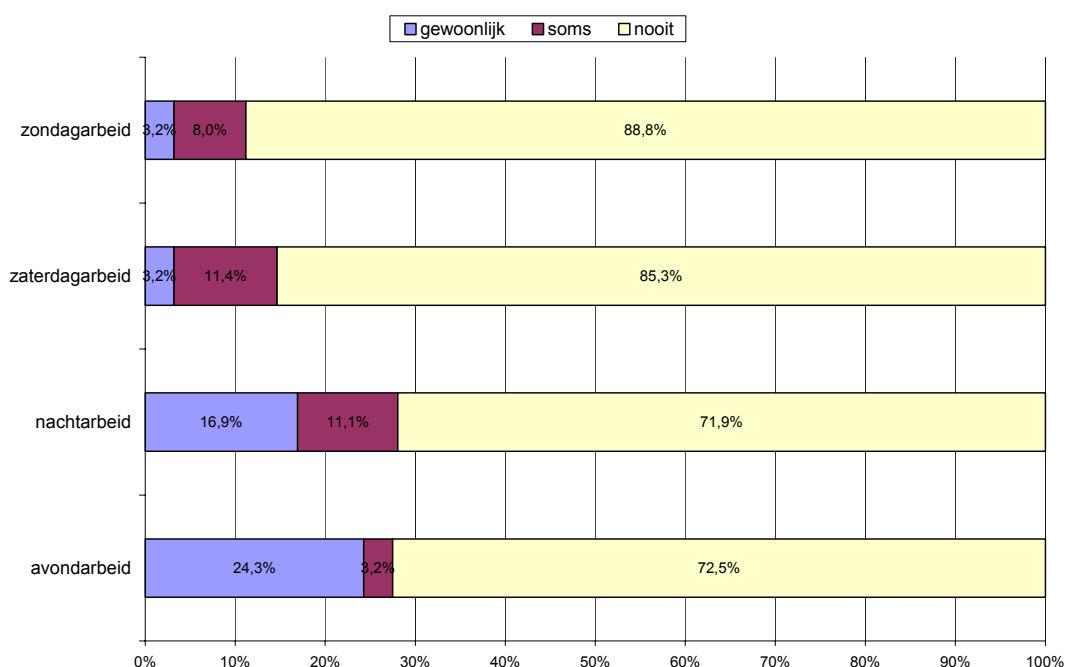
¹⁵ Onder deze definitie vallen ook de personen die werden aangeworven door een arbeids- of wervingsbureau en aan een derde partij worden doorverhuurd voor de uitvoering van de 'arbeidsopdracht' en personen met een bijzondere opleidings- of leerovereenkomst.

Heel wat van de tijdelijke contracten in de voedingssector verlopen via een uitzendkantoor. Cijfers van de Nationale Bank België tonen aan dat 6,5% van de arbeidsplaatsen in de Meetjeslandse voedingsbedrijven¹⁶ ingenomen worden door uitzendkrachten.

Atypische arbeid

Een aanzienlijk deel van de personen die tewerkgesteld zijn in de voedingsindustrie hebben geen normaal arbeidsstelsel, omdat ze (regelmatig of af en toe) 's avonds, 's nachts, op zaterdag, op zondag of thuis werken. Een enquête bij vijf van de zes grootste voedingsbedrijven uit het Meetjesland leert dat 73% van het personeel nooit 's avonds werkt (t.o.v. 61% in de Belgische voedingssector¹⁷), 72% nooit 's nachts werkt (B: 80%), 85% nooit op zaterdag werkt (B: 75%) en 89% nooit op zondag werkt (B: 86%).

Figuur 14: Atypische arbeid in de Meetjeslandse voedingsindustrie, 2000

Bron: Voeding Meetjesland

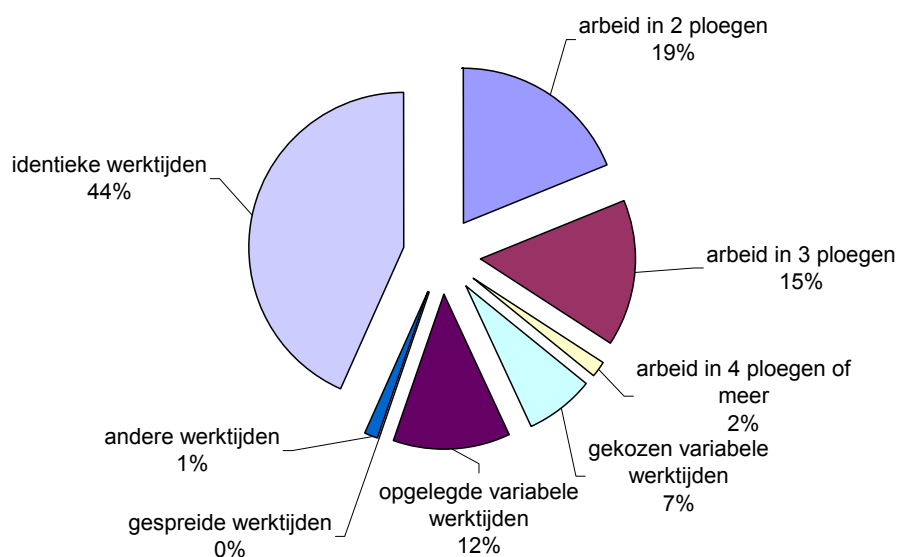
De enquête bij de vijf grootste voedingsbedrijven in het Meetjesland geeft ook meer details over de werktijdregeling. Daaruit blijkt dat minder dan de helft (44%) van het personeel identieke werktijden heeft (t.o.v. 68% in de Belgische voedingsindustrie)¹⁸. Ruim één op drie loontrekkenden uit deze bedrijven werkt in ploegverband (B: 27%). Een op vijf heeft (al dan niet zelf gekozen) glijdende werktijden (B: 11%). Gespreide werktijden komt in de voedingsindustrie, in tegenstelling tot bv de distributiesector, de schoonmaakbedrijven en de gezondheidszorg, bijna niet voor.

¹⁶ Enkel die bedrijven die hun jaarrekening voorleggen aan de Nationale Bank zijn hierbij inbegrepen.

¹⁷ Cijfers voor 2000, afkomstig van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, op basis van de enquête van de arbeidskrachten.

¹⁸ d.w.z. dat ze verplicht zijn op een welbepaald uur op het werk te verschijnen en op een welbepaald uur het werk te verlaten.

Figuur 15: Atypische arbeid in de Meetjeslandse voedingsindustrie, 2000

Bron: Voeding Meetjesland

1.3.8. Openstaande VDAB-vacatures

In 2000 stonden er gemiddeld zo'n 1.065 vacatures in de voedingsindustrie open bij de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB). Dit is 2,6% van alle openstaande vacatures.

Het aantal openstaande vacatures neemt jaar na jaar toe. Sinds 1996 is het aantal vacatures in voedingsindustrie gestegen met 155. Dat is minder dan de globale stijging van het aantal VDAB-vacatures (189%), maar meer dan toename van het aantal vacatures voor de secundaire industrie. Deze forse toename is wellicht een combinatie van een aantal factoren: de periode 1997-2000 was er één van toenemende conjunctuur en het marktaandeel van de VDAB groeide.

Figuur 16: Evolutie van het gemiddeld aantal openstaande VDAB-vacatures, Vlaams Gewest, 1996-2000

	1996	1997	1998	1999	2000	1997-2000
voedingsindustrie	418	438	685	826	1.065	154,8%
secundaire sector	4.143	4.499	6.338	7.241	9.473	128,7%
totaal	13.998	16.554	23.222	31.082	40.494	189,3%

* inclusief VDAB-vacatures van bedrijven die gevestigd zijn buiten Vlaanderen

Bron: Steunpunt WAV, op basis van VDAB

Uit de kenmerken van de openstaande vacatures blijkt ook dat de voedingsindustrie een relatief toegankelijke sector is. In 2000 stond 73% van de VDAB-vacatures in de voedingsindustrie open voor werkzoekenden met minder dan zes maanden werkervaring, tegenover 56% in de secundaire sector en 61% in het totaal van de vacatures. Ook werkzoekenden met maximaal een diploma lager secundair onderwijs komen voor heel wat vacatures uit de voedingsindustrie in aanmerking (68% t.o.v. 57% in de secundaire sector en 48% in het totaal van de vacatures). Talenkennis is zelden een vereiste (17% versus 22% in de secundaire sector en 33% in het totaal van de vacatures. (bron: Steunpunt WAV op basis van VDAB).

1.3.9. Arbeidsomstandigheden

Arbeidsvoorwaarden

Een salarisenquête uitgevoerd in 2000 in opdracht van de voedingsfederatie FEVIA wijst uit dat de voedingssector haar medewerkers competitief verloont.

In Figuur 17 worden voor een aantal representatieve functies de salarissen in de voeding vergeleken met deze in de metaal- en chemienijverheid. Zo zien we bv dat het basisuurloon in dagregime (excl. ploegenpremies) van een mechanicien ongeveer evenveel bedraagt in de voedings- als in de metaalnijverheid. Een magazijnier verdient zelfs meer in de voedings- dan in de metaal- en de chemienijverheid.

De studie stelt ook regionale verschillen in verloning vast. Oost-Vlaanderen behoort over het algemeen tot de betere betalers (zie ook Figuur 18).

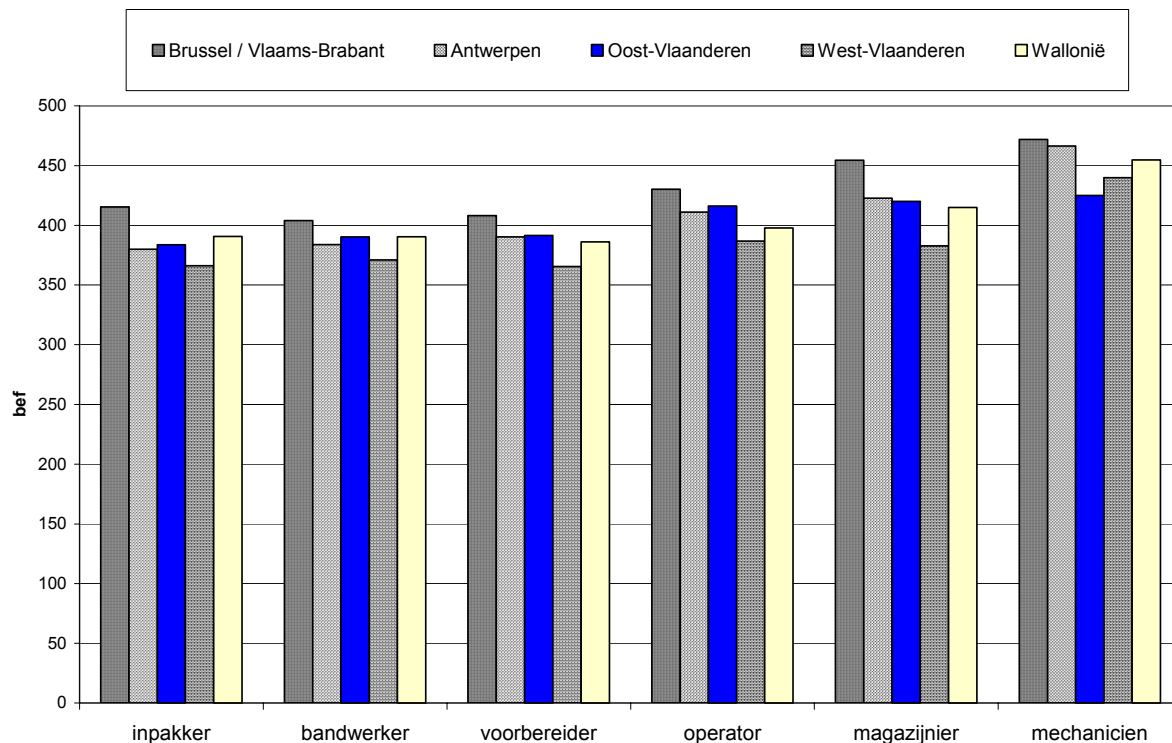
Figuur 17: Salarisvergelijking tussen de Belgische voedingsindustrie, chemie en metaalnijverheid (index voeding = 100), 2000

basisuurlonen in dagregime (mediaan), excl. ploegenpremies

	start	na 5 j	na 15 j	na 30 j		start	na 5 j	na 15 j	na 30 j
inpakker/aangestelde verpakkingmachine					bandwerker				
voeding	100	100	100	100	voeding	100	100	100	100
metaal	102	102	102	103	metaal	90	103	102	102
chemie	86	90	103	103	chemie	87	86	85	83
voorbereider					operator				
voeding	100	100	100	100	voeding	100	100	100	100
metaal	93	98	101	101	metaal	98	98	97	97
chemie	105	103	103	104	chemie	99	100	101	103
magazijnier					mechaniciën				
voeding	100	100	100	100	voeding	100	100	100	100
metaal	92	95	93	93	metaal	101	98	100	100
chemie	88	88	95	98	chemie	100	100	111	113

Bron: Voeding Meetjesland, op basis van het salarisonderzoek arbeiders 2000 van FEVIA

Figuur 18: Regionale verschillen in de salarissen in de voedingsindustrie, 2000 – basisuurloon in dagregime, excl. ploegenpremies, na 5 jaar

Bron: Voeding Meetjesland, op basis van het salarisonderzoek arbeiders 2000 van FEVIA

Brugpensioenen, loopbaanonderbreking en tijdelijke werkloosheid

Werknemers uit de voedingsindustrie komen minder in het stelsel van brugpensioenen terecht dan gemiddeld in de secundaire sector: slechts 7,8% van de bruggepensioneerden in de secundaire sector komt uit de voeding, terwijl 11,1% van alle loontrekkenden uit de secundaire sector in de voedingsindustrie werkt. Dit zou erop kunnen wijzen dat de voedingsindustrie minder gevoelig is aan sterke evoluties in werkgelegenheid. Brugpensioenen wordt immers vaak gebruikt als een afslankingsinstrument bij herstructureringen. Bovendien is brugpensioenen een typisch mannelijk fenomeen en kan het hoog aandeel werkende vrouwen in de voedingsindustrie een verklaring zijn voor het geringe aantal bruggepensioneerden.

Figuur 19: Personen die recht hebben op een uitkering van de RVA (Vlaams Gewest, 2000)

	brugpensioenen	voltijdse loopbaan- onderbreking	deeltijdse loopbaan- onderbreking	tijdelijke werklozen
voedingsindustrie	4.585	594	1.336	876
secundaire sector	58.940	3.583	8.344	13.749
totaal	75.191	18.714	47.990	18.809

Bron: Steunpunt WAV, op basis van RVA

De voedingsindustrie levert daarentegen procentueel veel loopbaanonderbrekers. Maar liefst 16,6% van de voltijdse loopbaanonderbrekers in de secundaire sector komt uit de voedingsindustrie. Bij deeltijdse loopbaanonderbreking zien we een gelijkaardige situatie (16%). Loopbaanonderbreking wordt nog steeds vooral door vrouwen genomen. Ook hier is het hoge aandeel van het aantal werkende vrouwen dus mogelijks een verklaring voor het hoge percentage loopbaanonderbrekers. Anderzijds kan het er ook wijzen dat de werkgevers in de voedingsindustrie relatief 'soepeler' zijn in het verlenen van loopbaanonderbreking.

Tenslotte bekijken we ook eens het aantal tijdelijke werklozen. In vergelijking met de secundaire sector in Vlaanderen telt de voedingsindustrie weinig tijdelijke werklozen (6,4%). Om schommelingen in de productie op te vangen (o.a. door seizoensgebonden activiteiten) maakt de voedingsindustrie eerder gebruik van losse medewerkers (uitzendkrachten of tijdelijke contracten).

Bedrijfsopleidingen

De voedingsindustrie investeert in de opleiding van haar medewerkers. Als men echter louter de cijfers afkomstig van de sociale balansen bekijkt en vergelijkt met cijfers voor de totale secundaire industrie, komt dit niet meteen tot uiting.¹⁹ De reden hiervoor is dat er heel wat kleine bedrijven zijn in de sector (o.a. bakkerijen) die niet of nauwelijks investeren in opleiding van hun personeel.

¹⁹ Een raming op basis van de Sociale Balansen wijst uit dat in 1997 in de (Vlaamse) voedingsindustrie 24% van de loontrekkenden een formele bedrijfsopleidingen volgden (= opleidingen gefinancierd door de werkgever). In de secundaire sector was dat 27%. Bovendien lag in 1997 het aantal uren per opgeleide werknemer twee keer lager in de voedingsindustrie dan in de secundaire sector.

Grotere voedingsbedrijven doen dat wel. Zij betalen jaarlijks een vaste bijdrage aan het sectorfonds, het Instituut voor professionele vorming (IPV), dat hen begeleidt bij de opleiding van hun personeel. In 2000 bedroeg deze in de CAO voor arbeiders in de voedingsindustrie²⁰ vastgelegde bijdrage 0,2% van de loonmassa. Voor de Belgische voedingsindustrie komt dit neer op een totaalbedrag van ongeveer 4 miljoen euro. Voor het Meetjesland – en hierbij baseren we ons op cijfers van de zes bedrijven van Voeding Meetjesland – gaat het over een bedrag van minstens 80.000 euro. In de CAO 2001-2002 werd de bijdrage verlaagd tot 0,1%, maar werd bijkomend een streefcijfer voor professionele vorming vastgelegd van 0,6% van de gepresteerde arbeidstijd.²¹

De werkelijke investeringskost (inschrijvingsgeld + uren) ligt evenwel hoger. Dat merken we meteen als we de optelsom maken van het bedrag dat vier van grootste voedingsbedrijven in het Meetjesland in 2000 investeerden in opleiding.²² Deze bedraagt 838.000 euro of maar liefst 2,3% van hun totale loonmassa.

Veiligheid

De voedingsindustrie biedt een veilige werkomgeving, in vergelijking met andere industriële sectoren. In 2000 deden er zich in de Belgische industrie 43.000 werkongevallen²³ voor, waarvan zo'n 4.500 in de voedingsindustrie. De frequentiegraad (d.i. het aantal ongevallen per miljoen uren blootstelling) ligt iets boven het gemiddelde voor de industrie, maar is lager dan in de bouw-, metaal- en houtnijverheid. Ongevallen met blijvende ongeschiktheid of dodelijke ongevallen komen in de voedingsindustrie opvallend minder vaak voor dan gemiddeld in de industrie.

Figuur 20: Arbeidsongevallen in België, 2000

	ongevallen		ongevallen met blijvende ongeschiktheid		dodelijke ongevallen	
	<i>aantal</i>	<i>FG</i>	<i>aantal</i>	<i>FG</i>	<i>aantal</i>	<i>FG</i>
voeding	4.536	53	144	1,7	3	0,03
bouw	10.629	77	882	6,4	22	0,16
hout	1.432	65	53	2,4	2	0,09
metaal	11.933	56	594	2,8	8	0,04
chemie	2.007	16	104	0,8	0	0,00
industrie	43.013	48	2.225	2,5	45	0,05
totaal België	101.395	36	3.664	1,3	78	0,03

FG (frequentiegraad): aantal ongevallen per miljoen uren blootstelling

Bron: Federaal Ministerie van Arbeid en Tewerkstelling

²⁰ Deze CAO is niet van toepassing op de bakkerijen en de artisanale banketbakkerijen.

²¹ Ter referentie: in 1997 investeerde de totale secundaire sector in Vlaanderen 0,8% van alle gepresteerde uren in formele bedrijfsopleidingen (Bron: Steunpunt WAV).

²² Cijfers voor de vestigingen van deze bedrijven in het Meetjesland en daarom niet noodzakelijk gelijk aan het cijfer uit de sociale balans van de onderneming.

²³ Ongevallen van en naar het werk niet inbegrepen.

I.4. ECONOMISCHE PRESTATIES

I.4.1. Omzet

De Belgische voedingsindustrie²⁴ realiseerde in 2000 een totale omzet van 23 miljard euro. Daarmee is de sector de derde grootste binnen de Belgische verwerkende industrie.

Ongeveer 3,6% of om en bij de 819 miljoen euro hiervan wordt in het Meetjesland gerealiseerd. Dat is ruim 28% van de totale omzet gerealiseerd in het Meetjesland.²⁵

Omzetstijging

De voedingssector is een groeisector. Ten opzichte van 1990 steeg de omzet van de Belgische voedingsindustrie met zowat 20%. De totale omzet van de verwerkende industrie in België steeg in diezelfde periode met ongeveer 47%. Vooral in de periode 1995-1996 en in 1999 slaagde de voedingsindustrie er niet in hetzelfde groeiritme te halen als de totale verwerkende industrie. In de periode 1997-2000 steeg de omzet van de Belgische voedingssector maar met 2,6%. Dit heeft alles te maken met de dioxinecrisis in 1999.

In diezelfde periode (1997-2000) daalde de omzet van de voedingsindustrie in het Meetjesland zelfs met een kleine 11%. Niet verwonderlijk, wanneer je ziet dat vooral de vlees-, zuivel- en koekjesindustrie de meeste omzet genereren.

Het ziet er evenwel naar uit dat de Belgische voedingsindustrie de klap van 1999 te boven is gekomen. In 2000 steeg de omzet van de Belgische voedingsindustrie met maar liefst 9% t.o.v. 1999. De omzetcijfers voor 2001 (+5,6%) bevestigen deze positieve evolutie. De terreuraanslagen in Amerika en de crisis lijken niet al teveel gevolgen te hebben voor de voedingsindustrie. Dat bevestigt dat de voedingsindustrie minder conjunctuurgevoelig is in vergelijking met andere industriële sectoren.

Ook de omzet van de Meetjeslandse voedingsbedrijven gaat sinds 1999 terug de goede kant uit, al zijn de cijfers minder spectaculair.

Vergelijking met de Europese concurrenten

De Belgische voedingsindustrie presteert, met uitzondering van het (dioxine-)jaar 1999, systematisch beter dan haar Europese concurrenten. Dat blijkt uit cijfers van de productiestijging van de laatste 5 jaar (1995-2000). De voedingsindustrie in buurlanden zoals Duitsland, Frankrijk en Nederland realiseerden een gemiddelde groei van respectievelijk 1,5%, 1,5% en 1,6%, terwijl de Belgische voedingsindustrie een gemiddelde groei optekende van 1,8%.

²⁴ Cijfers van de CRB, toegepast op de enge definitie (NACE-code 15)

²⁵ Cijfers afkomstig van de Nationale Bank België. Daardoor worden enkel ondernemingen die verplicht zijn hun jaarrekening neer te leggen bij de Balanscentrale van de Nationale Bank, met zetel in het Meetjesland, in rekening gebracht.

1.4.2. Toegevoegde waarde

In 2000 realiseerde de Belgische voedingsindustrie een toegevoegde waarde (of bruto exploitatiemarge) van 5,3 miljard euro. Dit is 12,3% van de totale toegevoegde waarde gerealiseerd door de Belgische industrie en goed voor een derde plaats.

Van die 5,3 miljard werd 151 miljoen euro of 2,8% gerealiseerd in het Meetjesland. Dit is 18% van de totale toegevoegde waarde gerealiseerd in het Meetjesland.

Toegevoegde waarde is het verschil tussen de waarde van de verkochte producten goederen (omzet) en de waarde van aangekochte intermediaire inputs. Toegevoegde waarde wordt gebruikt om de productiefactoren te vergoeden, zijnde arbeid (lonen + bijdragen aan de sociale zekerheid) en kapitaal (afschrijvingen). Na betaling van de indirecte belastingen op de productie en na ontvangst van subsidies, gaat wat overblijft naar de ondernemer (winst of verlies).

Juist omdat toegevoegde waarde de waarde is die de onderneming toevoegt aan de waarde van de aangekochte grondstoffen en diensten, is het een betere indicator voor de economische activiteit dan omzet. Niet voor niets is het Bruto Binnenlands Product (BBP) - het totaal aan toegevoegde waarde dat door bedrijven in een land wordt gecreëerd is gelijk aan uitgedrukt in marktprijzen – een belangrijke indicator.

Personeelskost als onderdeel van de toegevoegde waarde

Volgens cijfers van de NBB bedraagt het aandeel van de personeelskosten in de toegevoegde waarde 55,8% voor de Belgische voedingsindustrie. Dat is minder dan globaal gezien in de Belgische industrie. Het aandeel is de voorbije jaren lichtjes gedaald.

Figuur 21: Samenstelling van de toegevoegde waarde

	personeelskosten	afschrijvingen, waardevermindering en en voorzieningen van risico's en kosten	kosten van de schulden
1999			
Belgische voedingsindustrie	55,8%	20,6%	9,3%
Belgische industrie	61,6%	20,8%	9,2%
geheel van ondernemingen in België	61,0%	19,4%	21,1%
1990			
Belgische voedingsindustrie	57,8%	18,7%	11,7%
Belgische industrie	64,7%	19,1%	11,5%
geheel van ondernemingen in België	63,4%	18,6%	16,9%

Bron: Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, op basis van de NBB

In de Meetjeslandse voedingsindustrie ligt het aandeel van de personeelskost in de toegevoegde waarde 12% hoger dan het Belgische gemiddelde, namelijk 67,6%. Daaruit kan men besluiten dat de voedingsindustrie in het Meetjesland een stuk arbeidsintensiever is dan in de rest van België (zie ook verder).

1.4.3. Investeringsen

Volgens cijfers van de Nationale Bank van België investeert de Meetjeslandse voedingssector jaarlijks gemiddeld 2,6% van haar omzet in nieuwe machines, gebouwen en technologie. Dit is minder dan de Belgische voedingsindustrie, die gemiddeld ongeveer 4,1% van haar omzet aanwendt voor investeringen.

De cijfers van de Nationale Bank zijn berekend op basis van (geconsolideerde) jaarrekeningen en houden geen rekening met de plaats waar geïnvesteerd wordt. Daarom werd een enquête uitgevoerd bij de zes grootste voedingsbedrijven uit het Meetjesland. Daaruit blijkt dat zij in de periode 1995-2000 samen zo'n 126 miljoen euro of zo'n 4,7% van hun omzet²⁶ investeerden in hun Meetjeslandse vestigingen. En aan deze investeringsgolf blijkt voorlopig nog geen einde te komen. Campina kondigde recent nog zeer forse investeringen aan in haar vestiging in Aalter.

1.4.4. Indirecte economische effecten

In het kader van deze studie werd een enquête uitgevoerd omtrent de herkomst van de aangekochte goederen en diensten (= intermediaire aankopen) bij de zes bedrijven van Voeding Meetjesland.²⁷ Daaruit blijkt dat zij ongeveer 83% van hun totale aankopen in het binnenland (België) doen. Een gelijkaardige analyse van FEVIA op basis van de input-outputtabellen van 1990 leerde dat de Belgische voedingsbedrijven gemiddeld 60% van hun grondstoffen en goederen in het binnenland aankopen. Dit typeert de Meetjeslandse voedingsbedrijven ten volle: de meeste zijn gegroeid uit familiebedrijven en hebben een sterke lokale verankering.

Naar schatting 8% of 27 miljoen euro besteden de zes voedingsbedrijven in het Meetjesland. Het grootste deel daarvan gaat naar de landbouw: ongeveer 18 miljoen euro. In vier op de vijf gevallen gaat het over melk die bij de boeren wordt opgehaald en verwerkt in de Campina-vestiging te Aalter.

Zeventachtig procent van de landbouwproducten worden evenwel buiten het Meetjesland aangekocht. Er zijn hiervoor 3 belangrijke redenen.

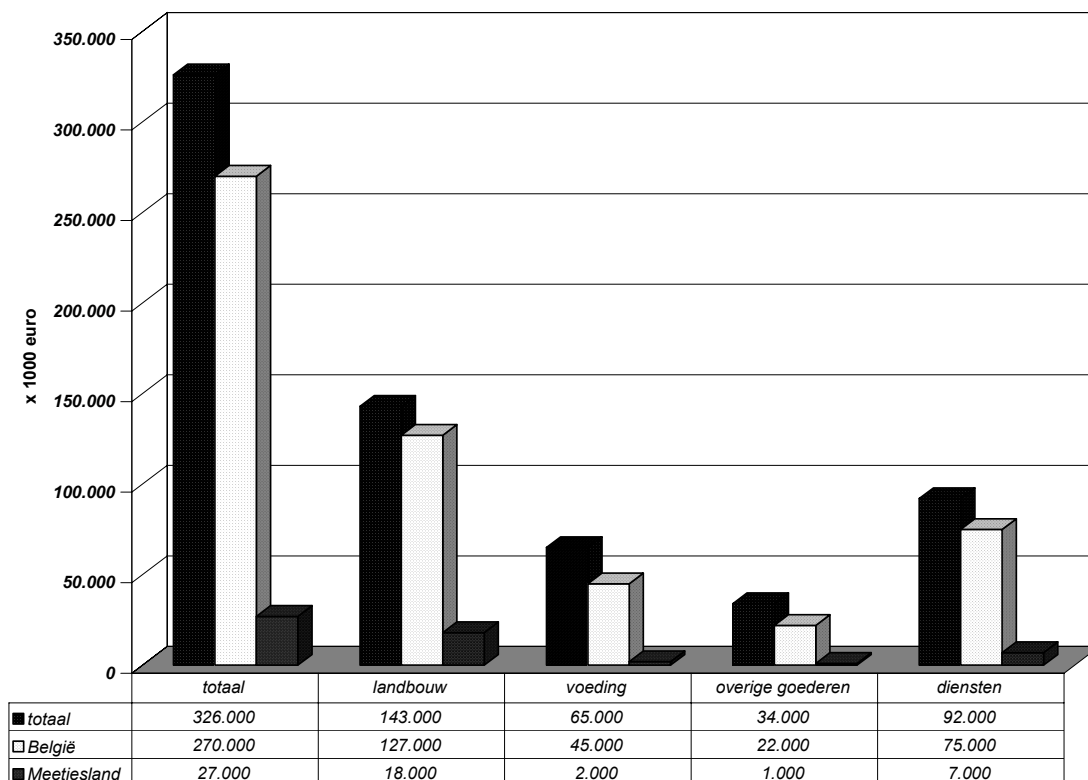
- De kwaliteit, aard en hoeveelheid van producten die de Meetjeslandse landbouw voortbrengt voldoen niet altijd aan de inkoopvoorwaarden van de voedingsbedrijven (zo is de bodem bv minder geschikt voor de teelt van rijst (Lima) en tarwe).
- De landbouw in het Meetjesland heeft zich tot nu toe onvoldoende georganiseerd om zich als ideale partner te kunnen profileren ten aanzien van de voedingsbedrijven (qua schaalgrootte, qua prijs,...). Zo is bv biologische teelt nauwelijks uitgebouwd in het Meetjesland.
- Ook het gebrek aan intermediairen speelt een rol. Voor het vermalen van de biologisch geteelde tarwe moet Lima een beroep doen op een gespecialiseerde

²⁶ Gerealiseerd in het Meetjesland

²⁷ De cijfers hebben enkel betrekking op de vestigingen in het Meetjesland en laten investeringen of de loonkost voor interimkrachten betaald via interimkantoren buiten beschouwing. De commissie op interims is wel inbegrepen.

maalderij buiten de streek. Het ontbreekt het Meetjesland ook aan een grote, moderne slachterij (de toeleverancier van vlees aan de vleesverwerkende industrie).

Figuur 22: Aankopen van zes grote Meetjeslandse voedingsbedrijven naar herkomst, 2000 (in 1.000 euro)

Bron: Voeding Meetjesland

Een andere belangrijke leverancier zijn de diensten. Dit kan gaan van commissie op interimarbeid, onderhouds- en herstellingswerken, de installatie van hard- en software of drukwerk, tot de aankoop van broodjes of relatiegeschenken. Die omzet die hierdoor in het Meetjesland wordt gegenereerd bedraagt naar schatting 7 miljoen euro of 0,24% van de totale omzet in het Meetjesland.²⁸ Ruw geschat kan men stellen dat de 6 grootste voedingsbedrijven in het Meetjesland minstens 25 indirecte²⁹ voltijdse arbeidsplaatsen genereren in dergelijke bedrijven in het Meetjesland.

Zo'n twee miljoen euro gaat naar andere voedingsbedrijven uit het Meetjesland (bv boter en suiker voor de bereiding van koeken, brood,...). Eén miljoen euro gaat naar leveranciers van andere goederen (machine-onderdelen, kantoorartikelen,...). Merk op dat de bedragen in deze categorie relatief laag zijn, omdat de investeringen hierin niet inbegrepen zijn.

²⁸ Cijfers afkomstig van de Nationale Bank België. Daardoor worden enkel ondernemingen die verplicht zijn hun jaarrekening neer te leggen bij de Balanscentrale van de Nationale Bank, met zetel in het Meetjesland, in rekening gebracht.

²⁹ Arbeidsplaatsen in toeleverende bedrijven.

1.4.5. Afzetmarkt

De producten van de Belgische voedingsindustrie zijn in de eerste plaats bestemd voor de distributie. Van de producten die op de Belgische markt komen, is ongeveer drie vijfden bestemd voor rechtstreekse consumptie (via de distributie); de rest wordt door Belgische sectoren aangekocht voor verder verwerking, bv de landbouw (veevoeders), de farmacie (melkpoeders), horeca,...

Export is doorheen de jaren een steeds groter deel gaan uitmaken van de afzetmarkt. In 1971 bedroeg het aandeel van de export in de omzet 14,6%. Sindsdien steeg het aandeel gestaag tot 22,2% in 1980, 28,9% in 1990 en 49,6% in 2000. Volgens cijfers van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (op basis van gegevens van de Nationale Bank) bedroeg de totale uitvoerwaarde van de Belgische voedingsindustrie (met inbegrip van vers, gekoeld of diepgevroren vlees) in 2000 13,5 miljard euro of 6,7% van de totale Belgische uitvoer. Vierentachtig procent van de uitvoer gaat naar EU-landen. Frankrijk is met 24,3% van de totale uitvoer de belangrijkste handelspartner. Op de tweede plaats staat Nederland met 21,2%, gevolgd door Duitsland (15,9%), het Verenigd Koninkrijk (8,0%) en Italië (4,8%). De belangrijkste exportproducten zijn vers, bevroren en gekoeld vlees (15,1%), zuivelproducten (13,1%), chocolade (8,1%), dranken (8,1%) en bakkerijproducten, gebak en koekjes (6,3%).

Ook heel wat van de Meetjeslandse voedingsbedrijven exporteren een belangrijk deel van hun productie naar het buitenland. We geven een aantal sprekende voorbeelden:

Campina (Aalter)	55%
Imperial (Lovendegem)	35%
Lima (Maldegem)	75%
Lotus Bakeries (Lembeke)	35%
Ter Beke Fresh Food Group (Waarschoot)	30%
Vandemoortele Bakery Products (Eeklo)	55%

Positieve handelsbalans

De invoer van voedingsproducten in België bedroeg in 2000 10,46 miljard euro of 5,6% van de totale Belgische invoer. De voedingsindustrie zorgt dus voor een positieve betalingsbalans van 3,07 miljoen euro.

1.4.6. Financiële ratio's

Op basis van de jaarrekeningen kan men tal van financiële ratio's berekenen. Elk van hen belicht een specifiek aspect van de bedrijfsvoering en het geheel van financiële ratio's laat toe de prestaties van een onderneming of een groep van ondernemingen in te schatten. We belichten er hier slechts enkele.

Verkoopmarges

De verkoopmarge is de verhouding tussen het bedrijfsresultaat en de verkopen en is een indicator voor de winst die op een product wordt gemaakt. In geval van brutoverkoopmarge wordt uitgegaan van het brutobedrijfsresultaat: het bedrijfsresultaat voor aanrekening van de niet-kaskosten (afschrijvingen, waardeverminderingen en voorzieningen voor risico's en kosten). In geval van nettoverkoopmarge wordt gerekend

op basis van het nettobedrijfsresultaat: het brutobedrijfsresultaat verminderd met de niet-kaskosten.

De brutoverkoopmarge in de Belgische voedingsindustrie schommelde in de periode 1990-1997 tussen 6,5% (in 1992) en 7,4% (in 1994). Ze is systematische 2 à 3% lager dan de brutoverkoopmarge in de Belgische industrie (schommelend tussen 8,8 in 1993 en 10,5 in 1995 en 1997).

De brutoverkoopmarge in de Meetjeslandse voedingsindustrie ligt met 6,2% (in 2000) iets onder het Belgische gemiddelde (7,3%).

Productiviteit - intensiteit

Om de rentabiliteit op peil te houden, heeft de Belgische voedingsindustrie – geconfronteerd met hoge (indirecte) loonkosten – de **kapitaalintensiteit** van de productie sterk opgedreven. De bruto materiële activa gedeeld door de toegevoegde waarde – een indicator voor de **kapitaalsintensiteit** – steeg tussen 1990 en 1999 met 42% en overstijgt daardoor, meer dan tevoren, de waarde voor de totale Belgische industrie.

Door arbeid te vervangen door kapitaal (=automatisatie) nam de **arbeidsproductiviteit** sterk toe. De toegevoegde waarde per personeelslid – een goede indicator voor de arbeidsproductiviteit van een onderneming - steeg in de Belgische voedingsindustrie met 32% in tien jaar tijd³⁰. In diezelfde periode steeg de arbeidsproductiviteit in de totale Belgische industrie met 41%.

Logischerwijze daalde daardoor de **arbeidsintensiteit**³¹ van de sector: met 46% in tien jaar tijd. Dit is evenwel minder dan de daling die in de gehele Belgische industrie werd genoteerd, namelijk 49%. Toch blijft de Belgische voedingsindustrie minder **arbeidsintensief** dan de globale Belgische industrie.

De arbeidsproductiviteit in de Meetjeslandse voedingsindustrie ligt 13% lager dan het Belgische gemiddelde. Zoals reeds aangegeven, heeft dit te maken met het sterk arbeidsintensief karakter van de Meetjeslandse voedingsindustrie.

1.4.7. Financiële autonomie

De verhouding eigen vermogen ten opzichte van het totaal vermogen meet de financiële autonomie van een onderneming. Hoe groter de verhouding eigen vermogen, hoe minder de onderneming afhankelijk is van middelen door derden verstrekt.

De verhouding eigen vermogen ten opzichte van het totaal vermogen in de Belgische voedingsindustrie schommelde van 30,3% in 1990 over 32,4% in 1994 tot 26,7% in 1999. In de Belgische industrie, daarentegen, was deze schommeling minder sterk uitgesproken en lag de verhouding systematisch hoger (36,3% in 1999).

³⁰ cijfers van de CRB, op basis van statistieken opgemaakt op basis van de jaarrekeningen van de Nationale Bank van België

³¹ omgekeerd evenredig aan het product van kapitaalintensiteit en arbeidsproductiviteit

I.5. MILIEU

I.5.1. Milieu-investeringen

In 1999 publiceerde FEVIA onder de titel 'milieurapport van de voedingindustrie' de resultaten van een uitgebreide enquête, die representatief wordt geacht voor de grote bedrijven in Belgische voedingsbedrijven. Daarin werd berekend dat de Belgische voedingsindustrie tussen 1995 en 1998 op een totaal bedrag van 3,62 miljard euro aan investeringen, ongeveer 372 miljoen euro (10%) aan milieu heeft besteed. Ook al nemen de investeringen inzake geluid en geur de laatste jaren toe, het grootste deel van de investeringen gebeuren nog steeds op het vlak van water (65% in 1998), luchtuitstoot (10%) en afvalstoffen (10%).

Daarnaast besteedde de Belgische voedingsindustrie in 1998 naar schatting 64 miljoen euro aan werkingskosten inzake milieu³². De kosten voor het verwijderen van de afvalstoffen wordt geschat op 13 miljoen euro (voor 1998). Heffingen en retributies inzake milieu kostten de voedingsindustrie in 1998 ruim 24,8 miljoen euro. Voor het beheer van het huishoudelijk afval betaalde de voedingsindustrie aan FOST Plus in 1998 een bijdrage van 21,8 miljoen euro of 45% van de totale bijdrage van alle sectoren. In 1998 was de voedingsindustrie voor het eerst bijdragen verschuldigd aan Val-I-Pac, voor het beheer van bedrijfsmatig verpakkingsafval. De bijdrage bedroeg ongeveer 1,24 miljoen euro.

Dit alles brengt de variabele milieukost (= de som van werkingskosten, heffingen, de kost voor afvalverwijdering en bijdragen aan FOST Plus en Val-I-Pac) op 124 miljoen euro voor 1998.

Ook de zes drijven van Voeding Meetjesland leveren belangrijke inspanningen inzake milieu en het verantwoord gebruik van grondstoffen, water en energie. Dit pro-actief milieubeleid bevestigden zij collectief door het onderschrijven van het milieuhandvest van de voedingsfederatie FEVIA.

Uit een enquête bij vier van deze bedrijven blijkt dat zij in de periode 1995-2000 voor minstens 1,6 miljoen euro investeerden in oplossingen om energiegebruik, uitstoot en afval te beperken. Daarnaast besteedden zij in 1998 naar schatting 536 duizend euro aan variabele kosten inzake milieu. In 2000 was die variabele kost al opgelopen tot 612 duizend euro.

³² De werkingskosten zijn de loonkosten en kosten voor onderhoud, producten, studies, analyses,...

Figuur 23: Totale milieukosten van vier vestigingen van Voeding Meetjesland

investeringskost 1995-2000	1.634.931	
	1998	2000
variable kosten	535.944	611.469
werkingskosten (loonkosten en kosten voor onderhoud, producten, studies, analyses,...)	111.552	122.088
kosten voor verwijdering afvalstoffen	100.397	121.468
heffingen en retributies inzake milieu	82.598	56.768
bijdrage FOST Plus*	231.481	268.095
bijdrage Val-I-Pac*	9.916	43.051

** Bij gebrek aan gegevens werd in een aantal gevallen de bijdrage voor de ganse groep gegeven*

Bron: eigen berekeningen

1.5.2. Energieverbruik

De voedingsindustrie is geen grote energieverbruiker: slechts 1,6% van het totale Belgische verbruik en 6% van het industrieel verbruik is voor rekening van de voedingsindustrie. Grote energieverbruikers zijn in de eerste plaats de huishoudens (incl. handel, diensten en landbouw) met 43%, gevolgd door de industrie³³, met de metaalsector en chemiesector als belangrijkste gebruikers.

De voedingsindustrie is vooral een gas-gebruiker. Volgens de enquête van FEVIA wordt meer dan de helft van de energie uit gas gehaald. Tussen 1995 en 1998 daalde het aandeel van stookolie in de Belgische voedingsindustrie van 16% tot 7% ten voordele van gas. In de Meetjeslandse voedingsbedrijven is elektriciteit nog steeds de belangrijkste energiebron, maar ook hier schakelen de bedrijven meer en meer over naar gas.

³³ In de definitie van het Federaal Ministerie van Economie is de bouwnijverheid, een belangrijke werkgever, maar geringe energieverbruiker, inbegrepen.

Figuur 24: Energieverbruik in België, 1999

	electriciteit (GWh)	gas (TJ)	vaste brandstof (ktstke)	petroleum (Ktoe)	totaal (ktoe)
totaal verbruik	74.508	451.659	6.129	21.749	44.522 *
industrie	50,5%	42,3%	95,2%	5,9%	29,6%
voedingsindustrie	5,1%	1,9%	1,0%	0,7%	1,6%
ijzer en staal	8,3%	6,7%	85,3%	0,2%	10,5%
chemie	17,2%	15,4%	0,5%	1,2%	7,1%
non ferro metalen	2,6%	1,1%	0,5%	0,1%	0,7%
niet-metaalhoudende mineralen	3,3%	4,3%	6,5%	1,1%	2,7%
transportmateriaal	1,4%	1,1%	0,0%	0,0%	0,5%
machines	2,6%	0,5%	0,2%	0,2%	0,6%
extractieve nijverheid	0,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%
drukkerijen en papierdeeg	3,3%	1,0%	0,7%	0,2%	0,9%
houtnijverheid	0,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%
bouw	0,4%	0,0%	0,0%	0,5%	0,3%
textiel en leder	2,6%	0,6%	0,1%	0,1%	0,6%
niet gespecificeerd	2,5%	0,0%	0,5%	1,5%	4,0%
transport	1,9%	0,0%	0,0%	43,7%	21,9% *
huishoudelijk (incl. handel, diensten en landbouw)	47,6%	49,1%	4,8%	30,1%	43,0% *
niet-energetisch gebruik		8,6%			2,5% *

* extrapolatie

Bron: Federaal Ministerie van Economische Zaken

1.5.3. Water

Water is onmisbaar in de voedingsindustrie. De grootste verbruikers zijn de bedrijven die het water gebruiken voor de productie van voedingswaren (bv Campina voor de productie van melkproducten). Daarnaast gebruikt de voedingsindustrie water ook voor de reiniging van installaties en als koelvloeistof.

De zes grootste voedingsbedrijven in het Meetjesland gebruiken samen jaarlijks zo'n 140 miljoen liter. Iets minder dan de helft is leidingwater (43%), de rest is grondwater (34%), leidingwater (19%) of condenswater afkomstig van melk (4%).

De voedingsbedrijven hebben maatregelen genomen om het verbruik van water te controleren en te verminderen, o.a. door de installaties eerst grondiger te gaan droogreinen alvorens met water te reinigen en door het plaatsen van vetvangsers.

1.5.4. Nevenstromen en afvalstoffen

In 2000 werd door de 6 bedrijven uit Voeding Meetjesland ongeveer 3.300 ton afval geproduceerd, incl. nevenstromen. Ongeveer 60% wordt verwerkt tot diervoeding, 26% wordt gestort of verbrand en 7% wordt gerecycleerd.

1.5.5. Geluid

Statistieken omtrent geluidsoverlast zijn niet beschikbaar in Vlaanderen. Algemeen kan men wel stellen dat de geluidsoverlast vanwege de voedingsindustrie beperkt is. De voornaamste bronnen van geluid zijn:

- lawaai bij het aan- en afrijden en laden van laadwagens
- lawaai bij het aan- en afrijden van de wagens van het personeel
- motoren en ventilatie

De voedingsbedrijven hebben maatregelen genomen om geluidsoverlast te beperken, o.a. door isolatie, preventief onderhoud en het gebruik van andere types van pompen, motoren en ventilatoren.

1.5.6. Geur

Ook statistieken omtrent geuroverlast zijn niet beschikbaar in Vlaanderen. In de omgeving van voedingsbedrijven kan men een typische geur waarnemen. Deze is in de meeste gevallen eerder aangenaam.

1.5.7. Luchtuitstoot

Er zijn in het Meetjesland geen stations om de kwaliteit van de lucht te meten. Statische gegevens hieromtrent ontbreken dus.

De voornaamste bron van luchtuitstoot in de voedingsbedrijven zijn de (olie- en gas-) branders en de poedertorens (zuivelindustrie). Jaarlijks wordt hiervan de emissie gemeten. Inspanningen om luchtuitstoot te verminderen situeren zich dan ook heel vaak op dit vlak.

I.6. RUIMTEGEBRUIK

I.6.1. Bedrijfsoppervlakte

In Vlaanderen is 15% van de totale oppervlakte bebouwd. Daarvan wordt 12,5% ingenomen door industriegebouwen; dat is dus 1,9% van het totale oppervlakte.

Het Meetjesland behoort tot de buitengebieden; slechts 9,8% van het oppervlakte is bebouwd. Daarvan is slechts 8,1% ingenomen door industriegebouwen, met andere woorden, de industrie legt beslag op 0,8% van de oppervlakte in het Meetjesland.

In het Vlaams Ruimtelijk Structuurplan worden drie van de elf Meetjeslandse gemeenten erkend als economische knooppunt: Aalter, Maldegem en Eeklo. De grootste bedrijventerreinen van het Meetjesland zijn terug te vinden in deze drie gemeenten: gezamenlijk vertegenwoordigen zij 81% van de totale bedrijfsoppervlakte in het Meetjesland.

Figuur 25: Bodemgebruik in het Meetjesland, 1995

	totale oppervlakte (ha)	% bebouwd	appartementen en gebouwen (ha)	huizen, hoeven en bijgebouwen (ha)	industriegebouwen (ha)	handelsgebouwen (ha)	openbare gebouwen, erediensten (ha) welzijn, gezondheid, onderwijs, ontspanning (ha)
Aalter	8.192	11,3%	4,2	728	114	27	11
Assenede	8.722	7,1%	0,7	534	41	17	2
Eeklo	3.005	18,4%	7,0	339	97	33	13
Kaprijke	3.371	9,6%	0,7	284	11	13	1
Knesselare	3.727	9,3%	0,7	288	18	13	11
Lovendegem	1.948	17,2%	1,0	293	11	11	8
Maldegem	9.464	10,2%	8,9	803	90	34	6
Nevele	5.189	11,6%	1,0	544	16	14	5
Sint-Laureins	7.450	4,5%	0,1	299	14	11	2
Waarschoot	2.191	10,9%	0,9	191	26	11	1
Zomergem	3.878	9,4%	0,9	323	14	9	2
Meetjesland	57.138	9,8%	26	4.627	452	193	62
% t.o.v. bebouwde opp.			0,5%	82,6%	8,1%	3,4%	1,1%
Oost-Vlaanderen	302.089	15,4%	1,2%	74,6%	12,6%	4,0%	1,7%
Vlaanderen	1.352.225	15,0%	1,7%	71,4%	12,5%	4,0%	2,9%

Bron: Vlaamse Gemeenschap, administratie planning en statistiek

Drie van de zes grote voedingsbedrijven in het Meetjesland zijn gevestigd op één van deze bedrijventerreinen: Campina heeft een terrein van 12,25 ha op het bedrijventerrein van Aalter, Vamix heeft een terrein van 4,5 ha op het bedrijventerrein van Eeklo en Lima heeft een terrein van 3,1 ha op het bedrijventerrein van Maldegem.

Lotus Bakeries is gevestigd in het centrum van Lembeke (Kaprijke) en bezit een terrein van 15,6 ha, waarvan 3,3 ha industriegrond. Ter Beke heeft haar hoofdzetel en een

productie-eenheid te Waarschoot, op een oppervlakte van 4,1 ha. De fabriek van Imperial te Lovendegem staat op een terrein van 1,6 ha. De zes voedingsbedrijven samen gebruiken dus een oppervlakte van 28,9 ha of 6,3% van de totale oppervlakte in het Meetjesland gebruikt door de industrie.

1.6.2. Beschikbaarheid van bedrijventerreinen in het Meetjesland

De inventaris van de GOM Oost-Vlaanderen geeft aan dat het Meetjesland per 1 januari 2001 nog over een aanbod van uitgeruste bedrijventerreinen beschikt van 11,42 ha. Deze situeren zich in:

- Aalter, Langevoorde: 2,3 ha (2 percelen)
- Eeklo, Nieuwendorpe: 0,72 ha (1 perceel)
- Maldegem, Industriepark: 1 ha beschikbaar en 2,8 ha bijkomend beschikbaar in 2002-2003
- Waarschoot: 4,6 ha

Met deze beperkte voorraad kan het Meetjesland de vraag naar industrieterreinen de komende jaren niet opvangen. Vanuit de gemeenten Aalter, Eeklo en Maldegem liet men medio 2002 trouwens weten dat de actuele situatie minder rooskleurig is dan de inventaris van 1/1/2001 aangeeft. De drie genoemde gemeenten zijn op vandaag volledig uitgeput wat industrieterreinen betreft.

Hoewel dit op korte termijn weinig soelaas biedt, worden in het ontwerp van Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan, bijkomende contingenten van bedrijventerreinen toegewezen aan de economische knooppunten in het Meetjesland, met name voor:

- Aalter: 23 ha
- Eeklo: 39 ha
- Maldegem: 24 ha

Van dit contingent moeten de gerealiseerde terreinen sinds 1994 afgetrokken worden, alsook de ha die via BPA's zonevremde bedrijven zijn gerealiseerd.

HOOFDSTUK II

Uitdagingen

II.1. INLEIDING

Succes komt niet vanzelf. In dit hoofdstuk bespreken we een aantal belangrijke voorwaarden, die het verdere succes van de voedingsbedrijven in het Meetjesland zullen bepalen:

- de juiste schaalgrootte
- competente medewerkers
- innoverende producten en processen
- een positief imago
- een gezonde productieomgeving
- een goede bereikbaarheid
- ruimte om te ondernemen

Deze succesfactoren zijn gelden voor elk middelgroot voedingsbedrijf, of het nu in het Meetjesland ligt of in de Kempen. Voor een aantal van deze succesfactoren biedt het Meetjesland evenwel kansen, terwijl voor anderen de ligging in het Meetjesland juist een bedreiging vormt.

II.2. DE JUISTE SCHAALGROOTTE

Of je nu een kleine ondernemer bent, actief op de lokale markt, of een internationale speler, het is erg belangrijk het werkterrein, de markt, te bepalen en te kennen, en de onderneming qua middelen en omvang aan te passen aan die markt. Zeker voor grotere, internationale bedrijven vraagt dit voortdurende evaluatie en bijsturing.

Een reeks van evoluties stellen de voedingsbedrijven voor de keuze: groeien of kiezen voor een nichemarkt:

- de verruiming van de afzetmarkt, ondermeer door de eenwording van de Europese markt en globalisering
- de toenemende kosten die gepaard gaan met de controle op voedselveiligheid, onderzoek, milieu en de ontwikkeling van nieuwe producten
- de noodzaak om het rendement van investeringen te vergroten tengevolge van de snelle evolutie van de technologie³⁴
- de toenemende macht van enkele grote spelers in de Europese voedings- en distributiesector

Vaak volstaat interne groei niet en wordt schaalvergroting gerealiseerd door middel van **fusies en overnames**. Na een golf van overnames volgt er meestal een **consolidatie**-beweging. Deze consolidatie is nodig om de nodige schaalvoordelen op het vlak van productie, kwaliteitsonderzoek en administratie te bekomen en een effectieve kostenbesparing te realiseren. Kleinere afdelingen worden gesloten en de productie

³⁴ Door de snelle evolutie van de technologie, moeten dure investeringen (bv in een verpakkinglijn) op een paar jaar worden afgeschreven.

wordt verplaatst naar een bestaande of nieuwe afdeling. Dit gaat meestal gepaard met een uitbreiding van de productieruimte.

Een aantal deelsectoren in de voeding hebben al een grote concentratiebeweging achter de rug, bv de zuivelindustrie, de bierbrouwerijen, ... Heel wat Belgische voedingsbedrijven gingen daarbij over in buitenlandse handen; sterke voedingsmerken zoals Côte d'Or, Leonidas en Delacre, maar ook recent het eigen Lima³⁵. Een verdere concentratie binnen de voedingsindustrie op Europees niveau is onvermijdelijk. Vooral in bepaalde deelsectoren, die tot nu toe hoofdzakelijk uit kleinere bedrijven en KMO's bestonden, worden nog belangrijke fusies en herstructureringen verwacht.

De meeste van de grotere voedingsbedrijven in het Meetjesland opereren op een erg competitieve internationale markt. Zij wensen dan ook alle opties voor uitbreiding open te houden. Het gebrek aan uitbreidingsmogelijkheden in het Meetjesland hypothekeert de verdere groei van de bedrijven en kan zelfs op termijn een bedreiging vormen voor de bestaande activiteiten.

II.3. COMPETENTE MEDEWERKERS

Ondanks de sterke automatisatie die de voorbije decennia heeft plaatsgevonden, blijft de voedingsindustrie - ook in de toekomst - een relatief arbeidsintensieve sector. Menselijke arbeid en know-how blijven een belangrijke factor in de ontwikkeling, productie en marketing van producten. Meer nog: automatisatie is nodig om de concurrenten het hoofd te bieden, maar een blijvend concurrentievoordeel kan enkel worden gerealiseerd door know-how, procesbeheersing, technologische vernieuwing en innovatie. Met anderen woorden: om succesvol te zijn, volstaat het niet om verbeteringen aan te brengen op het vlak van techniek, maar moeten bedrijven op een creatieve wijze zoeken naar organisatorische verbetering en de mogelijkheden benutten van het talent van hun medewerkers.

Het aantrekken (rekrutering en selectie), vormen (vorming en opleiding) en efficiënt inzetten van competente mensen is een belangrijke succesfactor.

Daarom kijken de Meetjeslandse voedingsbedrijven permanent uit naar 'competente' mensen: mensen die de gepaste *kennis, vaardigheden*³⁶ en *attitudes*³⁷ hebben. Rekening houden met de hoogtechnologische apparatuur waarmee gewerkt wordt, geven de voedingsbedrijven uit het Meetjesland vooral de voorkeur aan technisch geschoolden, maar ook chauffeurs, secretaresses en mensen bekwaam op het vlak van personeelsbeleid, public relations en verkoop, boekhouding, IT en onderzoek en productontwikkeling kunnen bij Voeding Meetjesland aan de slag.

Voeding Meetjesland werft haar medewerkers vooral op de lokale arbeidsmarkt. Om deze strategie ook in de toekomst te kunnen verder zetten, pleit Voeding Meetjesland voor een *behoud* en *verhoging* van het competentieniveau van het Meetjeslandse arbeidspotentieel. Er is vastgesteld dat het ontbreken van bepaalde competenties een

³⁵ Lima anticipeerde op de stijgende vraag naar bio-producten in Europa en koos, met het oog op een verruiming van haar afzetmarkt, voor een opname in de Amerikaanse groep Hain Celestial. Door deze overname wordt Lima de Europese verdeler van de Amerikaanse bio-producten van de groep én wordt eveneens de afzetmarkt voor eigen producten verruimd.

³⁶ Probleemoplossend denken, aanpassingsvermogen, communicatievaardigheden, ICT-vaardigheden, commerciële reflexen, leervaardigheid, zelfredzaamheid, ...

³⁷ verantwoordelijkheidsgevoel, aanpassingsvermogen, leerbereidheid, loyaliteit, ...

struikelblok vormt bij de selectie van nieuwe medewerkers. Daardoor raken bepaalde vacatures moeilijk ingevuld.

Het moet evenwel gezegd worden dat het in het Meetjesland op dit vlak nog niet zo erg gesteld is dan in andere (verstedelijkte) gebieden. Mogelijke redenen hiervoor zijn

- een ruim en kwalitatief aanbod van scholen en universiteiten in de ruime omgeving (Gent, Brugge), bv de opleiding bio-ingenieur in Gent
- een goede maatschappelijke voedingsbodem voor het verwerven van vaardigheden en attitudes in gezinsverband of in de vrijetijdsbesteding (jeugd- en sportclubs, verenigingsleven, cultuurwerking,...)
- de inspanningen die in de streek worden geleverd op het vlak van permanente vorming en volwassenenonderwijs.

De arbeidsmarkt in het Meetjesland wordt ook nog om andere redenen als een belangrijke troef ervaren door de bedrijfsleiders van Voeding Meetjesland.

- Het aanbod van werkkrachten is weliswaar kleiner in het Meetjesland (t.o.v. verstedelijkte gebieden), maar ook de vraag is kleiner. Bovendien ervaren de voedingsbedrijven in het Meetjesland minder concurrentie van grotere bedrijven of andere sectoren (bv metaalsector), al blijken grote bedrijven uit de kanaalzone (zoals Sidmar en Volvo) toch wel een zekere aanzuigkracht te hebben.
- Het comfort van wonen ligt in het Meetjesland relatief hoog (weinig fileproblemen, landelijk karakter, sociaal-cultureel weefsel,...), waardoor mensen die hier wonen de voorkeur geven aan een job in de streek. Anderzijds stelt men ook vast dat het soms moeilijk is om hooggeschoolde tweeverdieners te overhalen om in het Meetjesland te komen werken, wat tot problemen kan leiden bij de invulling van bepaalde vacatures (bv op het vlak van IT).

Het komt er voor de streek op aan deze troeven verder te ontwikkelen. Dat houdt in dat er naast onderwijs en vorming ook aandacht moet zijn voor het huisvestingsaanbod en de kwaliteit van wonen in het Meetjesland.

II.4. INNOVERENDE PRODUCTEN EN PROCESSEN

De voedingsmarkt is een trendgevoelige markt. De verwachtingen van de consument zijn sterk tijds- en plaatsgebonden. Dat maakt dat bedrijven zich voortdurend moeten aanpassen, dat ze voortdurend moeten innoveren. De tijd dat een product jarenlang op dezelfde manier geproduceerd, verpakt en gepromoot kon worden, is reeds lang voorbij. Stilstaan is achteruitgaan en betekent in de huidige competitieve omgeving ongenadig de doodsteek.

De consument beïnvloedt niet alleen rechtstreeks de bedrijfsstrategie, maar ook onrechtstreeks, als kritisch lid van de samenleving. De toenemende bezorgdheid rond milieu, voedselveiligheid, arbeidsethiek, en dergelijke hebben tot gevolg dat de bedrijven zichzelf strenge eisen oplegt inzake voedselveiligheid, etikettering, afvalpreventie, ... Het wordt ook meer en meer verplicht vanuit overheid en distributiesector.

Het komt er voor de voedingsbedrijven op aan om via onderzoek, procesbeheersing, productontwikkeling en –promotie voortdurend in te spelen op de consumentenverwachtingen en de eisen opgelegd door de distributie en de overheid. Innoveren is de boodschap.

Vooral productontwikkeling en marketing krijgen een steeds grotere rol in innovatie: het gevoel voor de markt, een juiste timing en een scherp oog voor toekomstige ontwikkelingen. Grote bedrijven hebben op dit vlak een voordeel; zij beschikken vaak over een eigen marketing- en onderzoeks- en ontwikkelingsteam. Kleinere ondernemingen zijn hiervoor aangewezen op samenwerking en lokaal sterk uitgebouwde innovatie-netwerken. Basiselementen in dergelijke netwerken zijn de nabijheid van gespecialiseerde hogescholen, universiteiten en labo's, de beschikbaarheid van goed opgeleide arbeidskrachten en een gezonde competitie.³⁸

Ook op dit vlak beschikt het Meetjesland over een aantal troeven: de nabijheid van gespecialiseerde hogescholen en onderzoekscentra in het Gentse³⁹, de gunstige arbeidsmarkt en de sterke concentratie van voedingsbedrijven. Het Meetjesland vormt dan ook de ideale omgeving voor een voedingscluster. Het komt er nu voor de voedingsbedrijven en de streek op aan om de troeven te behouden en te versterken.

II.5. EEN POSITIEF IMAGO

De (Belgische) voedingsindustrie getuigde van een opmerkelijke veerkracht tijdens de opeenvolgende crisissen van de voorbije jaren. Overheden en sectororganisaties hebben zware inspanningen geleverd om het vertrouwen van de consument terug te winnen, met succes overigens. Het thema gezondheid en voedselveiligheid blijft evenwel voor de volgende jaren de agenda van de voedingsindustrie beheersen.

Een 'imago' van een bedrijf omvat evenwel meer dan de kwaliteit en betrouwbaarheid van haar producten; het gaat ook over de manier waarop het met z'n personeel omgaat, de mate waarin het rekening houdt met de omgeving en het milieu, de bedrijfsvoering, de commerciële successen of de financiële resultaten. Het scholingsniveau in Europa neemt toe; burgers hebben ondermeer via internet toegang tot allerhande informatie en worden steeds kritischer.

Voor bedrijven, en in het bijzonder voor voedingsbedrijven, wordt het steeds belangrijker om in hun bedrijfsvoering rekening te houden met de bezorgdheden van de consument en maatschappelijke ontwikkelingen én om hierover goed te communiceren.

II.6. EEN GEZONDE PRODUCTIEOMGEVING

Voedselveiligheid blijft een belangrijk thema. Voedselbedrijven proberen met alle mogelijke middelen te verhinderen dat er voor, tijdens of na de productie schadelijke stoffen in hun producten terecht komen. **Voor voedingsbedrijven is het daarom van belang dat ze in een gezonde productieomgeving kunnen werken m.a.w. dat de bodem, het water, maar vooral ook de lucht proper is.**

³⁸ Dit zijn ook de elementen die naar voren wordt gebracht door Michael Porter als hij het heeft over de competitieve kracht van clusters.

³⁹ We verwijzen hier ondermeer naar de Faculteit Landbouwkundige en toegepaste Biologische Wetenschappen en de Faculteit Dierengeneeskunde aan de Gentse Universiteit, de campus BME-CTL en het Centrum voor Technisch Onderzoek (CTO) van de Hogeschool Gent, het KAHO Sint-Lieven en het Centrum voor Landbouwkundig Onderzoek Gent – Departement Kwaliteit van Dierlijke Producten en transformatietechnologie (CLO-DVK) (het vroegere Rijkszuivelstation) te Melle.

Vanuit dit opzicht is het Meetjesland een geschikte plaats voor de vestiging van voedingsbedrijven. Door de afwezigheid van zwaar vervuilende industrieën, de beperkte uitstoot van verkeer, de vele bossen en de open ruimten is de luchtkwaliteit hier nog relatief goed in vergelijking met andere gebieden in Vlaanderen. Voor een bedrijf als Vandemoortele Bakery Products heeft de goede luchtkwaliteit van het Meetjesland dan ook meegespeeld in de beslissing om de productie te verhuizen van de kanaalzone naar Eeklo.

Voor de streek komt het erop aan dit klimaat te bestendigen: geen vervuilende industrie toe te laten in het Meetjesland, de kwaliteit van het grondwater te bewaken en te investeren in riolering, waterzuivering en slibverwerking.

II.7. EEN GOEDE BEREIKBAARHEID

'Mobiliteit' verwijst in wezen naar de mogelijkheid, de vrijheid om zichzelf of goederen te verplaatsen. Vreemd genoeg wordt 'mobiliteit' vaak genoemd in de context van 'gebrek aan mobiliteit'. Doordat iedereen gebruik wil maken van zijn recht op mobiliteit, worden we steeds vaker geconfronteerd met files.

De mobiliteitsproblematiek staat bovenaan de agenda van de politici; niet alleen omdat de dagelijkse files een enorme economische kost met zich meebrengen, maar ook omwille van de milieu- en de verkeersoverlast (geluidsoverlast, verkeersongevallen,...). Oplossingen worden gezocht in de richting van

- het ontmoedigen van het individueel personenvervoer (d.m.v. belastingen, stimuleren van carpoolen, het aanmoedigen van het gebruik van en het optimaliseren van het openbaar vervoer,...),
- het weghalen van goederenvervoer van de weg (op piekmomenten) (d.m.v. belastingen, het stimuleren van alternatieve vervoersmodi (spoor en binnenvaart), het invoeren van een inhaalverbod op piekmomenten, het invoeren van een rijverbod op bepaalde tijdstippen⁴⁰ of bepaalde plaatsen⁴¹, 'rijquota',...),
- het optimaliseren van de verkeersinfrastructuur.

Het Meetjesland blijft voorlopig nog van ernstige fileproblemen gespaard. De bedrijven in deze streek zijn via het wegennet goed bereikbaar, zowel voor personen als goederen.⁴² Meer en meer wordt dit als een bijzondere troef ervaren.

Toch zullen ook de (voedings)bedrijven in het Meetjesland te maken krijgen met een steeds meer doorgedreven mobiliteitsbeleid vanwege de overheid en de gevolgen van mobiliteitsproblemen elders. We geven twee concrete voorbeelden, één met betrekking tot het woon-werkverkeer, één met betrekking op het goederenvervoer.

Weinig alternatieven voor autogericht woon-werkverkeer

Bedrijfsvervoerplannen en andere initiatieven om het woon-werkverkeer te beperken, zijn in dunbevolkte gebieden als het Meetjesland niet evident. De meeste bedrijven en bedrijvencentra in het Meetjesland zijn immers zeer moeilijk te bereiken met het openbaar vervoer. Carpooling kan een oplossing bieden, maar komt in conflict met de

⁴⁰ Het rijverbod op weekends en feestdagen is bv al ingevoerd in bepaalde Europese landen.

⁴¹ In bepaalde steden mag in de winkelstraten slechts tijdens een beperkte periode geladen en gelost worden.

⁴² Met de opening van de Westerschelde-oeververbinding wordt binnenkort ook de bereikbaarheid van en naar Nederland nog verbeterd.

flexibiliteit die in bepaalde bedrijven wordt gehanteerd (glijdende uren, verschillende ploegensystemen).

Frequenter goederenvervoer, op elk uur van de dag, 6 dagen op 7

Naarmate het goederenvervoer op Europese wegen tijdens piekmomenten steeds meer beperkt wordt, zullen ook (voedings)bedrijven in het Meetjesland hiervan de gevolgen voelen. Het zal bv meer inspanningen vragen op het vlak van logistiek om de aankomst en het vertrek van de vrachtwagens af te stemmen op de productie. De *noodzaak om 's nachts te gaan vervoeren* dringt zich meer en meer op. Dit betekent dat in de bedrijven op termijn misschien de ploegensystemen voor het laden en lossen zullen moeten worden aangepast, maar ook dat de omwonenden geconfronteerd zullen worden met verkeers- en lawaaioverlast⁴³.

Om nog andere reden kan verwacht worden dat het patroon van aan- en afvoer van goederen in de toekomst zal wijzigen. De grote winkelketens streven naar zo laag mogelijke stocks, evenwel zonder stockonderbrekingen, en eisen daarom van de voedingsbedrijven steeds meer flexibiliteit op het vlak van leveringen. Vroeger volstond het vaak om één keer per week te leveren. Tegenwoordig eist de grootdistributie dat er zes op zeven dagen wordt geleverd, liefst zelfs twee keer per dag. De logistieke activiteiten (opslag en vervoer) worden zo meer en meer doorgeschoven naar de voedingsbedrijven⁴⁴, met als gevolg dat er veel frequenter zal worden aan- en afgereden, op termijn zelfs ook in de weekends.

II.8. RUIMTE OM TE ONDERNEMEN

De grote voedingsbedrijven uit het Meetjesland opereren op een internationale markt en zijn onderhevig aan internationale concurrentie. Ze moeten zich voortdurend aanpassen aan marktomstandigheden, ze moeten innoveren, diversifiëren, optimaliseren en groeien. De mogelijkheden om dit te doen zijn cruciaal voor hun voortbestaan. Daarom vragen de voedingbedrijven **ruimte om te ondernemen**. Ruimte in de letterlijke betekenis (plaats), maar ook ruimte in de zin van mogelijkheden, kansen,... Met het laatste wordt verwezen naar het ondernemingsklimaat, de exploitatievoorwaarden en de rechtszekerheid.

II.8.1. Voldoende aanbod van bedrijventerreinen

Ruimte is in Vlaanderen beperkt en inefficiënt geordend. Dit is vooral een erfenis uit het verleden, waar men met het **Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV)** iets wil aan doen. Het RSV geeft aan hoe de bestemming van de ruimte zou moeten evolueren tot 2007. De uitvoering van dit plan heeft echter vertraging opgelopen. Redenen hiervoor zijn enerzijds spanningen tussen de verschillende gebruikers (bedrijfsleven, landbouw, bewoners, natuur en recreatie,...) en anderzijds de inefficiëntie in het planningsproces en de versnippering van de bevoegdheden.

Inmiddels is duidelijk dat het RSV te weinig ruimte laat voor uitbreiding van bestaande of ontwikkeling van nieuwe economische activiteiten in Vlaanderen. De grotere voedingsbedrijven in het Meetjesland – met verschillende vestigingen in en buiten

⁴³ Op- en afgerij, de draaiende motor van een frigowagen die wacht om 's ochtends gelost te worden, ...

⁴⁴ Zelfs in die mate dat voedingsbedrijven zelf bij de klant gaan controleren wanneer er geleverd moet worden.

Vlaanderen – hebben aan de lijve ondervonden dat in Vlaanderen, ten opzichte van bv Wallonië, de procedures voor het vinden en verwerven van gronden heel lang kunnen aanslepen. Door de schaarste aan industriegronden liggen de grondprijzen in Vlaanderen bovendien vele malen hoger dan in het Zuidelijke landsgedeelte of in Frankrijk. Tekenend in dat verband is het massaal wegtrekken van industrieën uit de omgeving van Kortrijk naar terreinen net over de Vlaamse en Belgische grens.

Het Meetjesland wordt in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV) aangeduid als een buitengebied. Hoewel de term 'buitengebied' en 'platteland' anders laten vermoeden, is de industrie in het Meetjesland een belangrijk onderdeel van de economie. Ongeveer een derde van de loontrekkenden en zelfstandigen zijn werkzaam in de secundaire sector.⁴⁵ Dat is percentsgewijs meer dan in Vlaanderen.

De economische ontwikkelingen in een buitengebied zoals het Meetjesland worden in de huidige context van het RSV – meer nog dan in de rest van Vlaanderen - afgeremd. Volgens een recent onderzoek⁴⁶ zijn in het arrondissement Eeklo 5,9% van de industriële vestigingen zonevreemd, samen goed voor 7,4% van de werkgelegenheid en 10,2% van de toegevoegde waarde. Maar ook zone-eigen bedrijven hebben te kampen met de beperkingen opgelegd door het RSV.

De hoge grondprijzen, het beperkte aanbod aan bedrijfsgronden, de lange procedures voor het verwerven en bebouwen van bedrijfsterreinen en de specifieke problemen verbonden aan zonevreemdheid leggen een zware hypotheek op de toekomst van economische activiteiten in Vlaanderen en in het bijzonder in buitengebieden, zoals het Meetjesland.

Ondernemingen in de voedingssector zijn nochtans niet vervuilend, passen in een agrarische regio en hebben precies nood aan een gezonde productieomgeving.

Hieronder vermelden we ter illustratie enkele concrete problemen waar de voedingsbedrijven in het Meetjesland mee geconfronteerd worden en die een bedreiging vormen voor de verdere ontwikkeling van hun activiteiten.

- Een aantal voedingsbedrijven bevinden zich om historische redenen niet op een bedrijventerrein, maar zitten gekneld tussen woonzones. De steeds strenger wordende wetgeving terzake maakt het quasi onmogelijk om aan alle ruimtelijke verplichtingen te voldoen en laat niet toe nog verder uit te breiden⁴⁷.
- Maar ook de voedingsbedrijven gelegen op een bedrijventerrein ervaren problemen. Bij de ontwikkeling en inrichting van bedrijfsterreinen in het Meetjesland is immers te weinig aandacht besteed aan mobiliteit (openbaar vervoer), uitbreidingsmogelijkheden en de inplanting ten aanzien van woonzones.
- Het aanbod van bedrijfsterreinen in het Meetjesland is te beperkt. Dat levert problemen op bij eventuele uitbreidingen of herlocatie en vormt een belemmering bij het aantrekken van nieuwe industrieën. Bovendien leidt onvoldoende en ongedifferentieerd aanbod van bedrijventerreinen tot het onoordeelkundig gebruik ervan.
- Er is te weinig 'ruimte' voor nieuw initiatief. Nochtans kan de aanwezigheid van een aantal relatief grote uiteenlopende voedingsbedrijven in het Meetjesland een

⁴⁵ Cijfers voor 1999

⁴⁶ P. Cabus en W. Vanhaverbeke, analyse en kwantificering van de zonevreemde economie en een insteek voor oplossingen, Strategisch Plan Ruimtelijke Economie, januari 2002

⁴⁷ Lima en Lotus Bakeries hebben nog gronden liggen, maar die mogen niet als bedrijfsterrin worden gebruikt. Ter Beke heeft geen plaats meer om een eigen waterzuiveringsstation te plaatsen te Waarschoot, terwijl ze dat wel heeft gedaan voor al haar andere vestigingen.

aantrekkingspool zijn voor andere voedingsindustrieën⁴⁸ of toeleveranciers (bv verpakkingindustrie, al dan niet gespecialiseerd in ecologische verpakkingen, maar ook meer algemene (lokale) diensten zoals ICT-bedrijven, reclamebureaus en diensten op maat van werknemers met onregelmatige uren).

- Er is onduidelijkheid omtrent de Vlaamse beleidsvisie op ruimtelijke-economische ontwikkeling in landelijke gebieden. Ondernemers vragen rechtszekerheid en continuïteit in het beleid.

II.8.2. Positief ondernemingsklimaat

In een streven naar een duurzame ontwikkeling van onze Westerse maatschappij, dringen overheden meer en meer aan op duurzaam ondernemen, via stimuli, maar vooral via een repressief beleid. Kenmerkend zijn bijvoorbeeld de vele maatregelen die de voorbije decennia van overheidswege zijn uitgewerkt om de milieuoverlast te beperken en te verminderen. Daarbij wordt vooral het bedrijfsleven gevisieerd, al blijkt uit cijfers dat een belangrijk aandeel van de milieuvervuiling afkomstig is van de huisgezinnen en het verkeer (zie hoofdstuk I).

De steeds strenger wordende wettelijke bepalingen inzake milieu stelt de bedrijven voor zware problemen. Door de steeds veranderende wetgeving en normen en de overvloed aan autoriteiten die met deze materie belast zijn, is het een enorme opgave om als bedrijfsleider bij te blijven (wat vooral voor kleinere bedrijven een nadeel is) en verhoogt de rechtsonzekerheid. Bovendien kunnen lokale omstandigheden, lokale verschillen in wettelijke bepalingen of de wijze waarop lokale besturen optreden zwaar doorwegen op de concurrentiepositie. Zo werd Campina, door een verontreiniging van het grondwater tengevolge van een brand op het bedrijventerrein, verplicht gedeeltelijk over te schakelen op stadswater. Een hele investering voor een bedrijf dat jaarlijks 22,5 miljoen water afneemt.

Maar de milieuwetgeving stelt niet alleen bedrijven voor problemen bij de uitvoering ervan; in sommige gevallen schiet ze ook haar doel voorbij en werkt ze zelfs contraproductief. Want hoe contradictorisch het ook mag lijken, soms vormen overheidsbeleid en -optreden een belemmering voor duurzaam ondernemen. Milieuwetgeving holt immers vaak de feiten achterna, is soms onduidelijk en inefficiënt (bv op vlak van administratie), gebruikt niet altijd de juiste parameters en normen en laat te weinig ruimte voor innovatie en nieuwe technologieën⁴⁹.

Een bedrijf op weg naar duurzaam ondernemen is daarom meer gebaat met een overheid als coach, dan een vermanende en straffende overheid.

Milieuwetgeving en -beleid heeft onmiskenbaar een belangrijke invloed op het 'lokale' ondernemingsklimaat. Er zijn echter nog tal van andere factoren die het ondernemingsklimaat bepalen: de rechtszekerheid, de procedures m.b.t. het verkrijgen van vergunningen, de wijze waarop overheden en de omgeving met ondernemingen omgaan, administratieve procedures en verplichtingen, het sociale klimaat, de arbeidsmarkt, grondprijzen, ... De ondernemer verwacht van een overheid dat ze de gunstige omgeving schept die aan ondernemers de ruimte laat, ja zelfs stimulansen geeft om te ondernemen, te innoveren en te groeien.

⁴⁸ Een modern voedingsbedrijf heeft behoefte aan een terrein van minstens 6 à 8 ha.

⁴⁹ Milieuwetgeving legt vaak beperken op, op basis van de gekende technologieën, en laat daardoor geen ruimte voor het ontwikkelen van innovatieve oplossingen.

HOOFDSTUK III

Samen werken aan groei

III.1. EEN WIN-WIN SITUATIE

Het moge inmiddels duidelijk zijn dat de voedingsindustrie en het Meetjesland elkaar heel wat te bieden hebben. Met ongeveer 2000 loontrekkenden, voornamelijk afkomstig uit de streek, heeft de voedingsindustrie een aanzienlijke invloed op de ontwikkeling van het Meetjesland. Het Meetjesland vormt op haar beurt een gunstige omgeving voor verdere ontwikkeling van de voedingssector.

Het Meetjesland en de voedingsbedrijven zijn bijgevolg partners: ze hebben elkaar nodig voor het verwezenlijken van hun doelstellingen. Wanneer elkeen bij het bepalen van z'n strategie rekening houdt met de kansen en uitdagingen waarmee een ander geconfronteerd wordt, kan een win-win-situatie ontstaan.

Missie voor het Meetjesland

(opgesteld door de levende krachten van het Meetjesland in het kader van het streekcharter en ondertekend door de Vlaamse regering)

Het Meetjesland stelt zich tot doel een duurzame socio-economische ontwikkeling te realiseren door belangrijke economische activiteiten in de streek te versterken⁵⁰ en haar interessante geo-economische ligging te valoriseren. Deze economische activiteiten moeten evenwel compatibel zijn met de landelijke omgeving.

Missie van Voeding Meetjesland

Voeding Meetjesland wil in samenwerking met alle betrokken actoren, initiatieven nemen die de ontwikkelingskansen bevorderen van de voedingsnijverheid in het Meetjesland en die de algemene socio-economische ontwikkeling van de streek ten goede komen.

III.2. ACTIEPLAN VOEDING MEETJESLAND

De zes bedrijfsleiders van Voeding Meetjesland hebben nagedacht over manieren, initiatieven, strategieën om gezamenlijk te anticiperen op de uitdagingen beschreven in Hoofdstuk II en invulling te geven aan de zichzelf gestelde missie. Initiatieven uitwerken op streek-niveau leek op het eerste zicht echter geen evidentie. De zes voedingsbedrijven zijn tenslotte stuk voor stuk internationaal-concurrerende bedrijven, met vaak vestigingen in andere streken in binnen- en buitenland. Anderzijds bracht deze verplichte oefening heel wat opportuniteiten aan het licht om een ontwikkeling van Voeding Meetjesland te koppelen aan een algemene ontwikkeling van de voedingssector, het bedrijfsleven en het maatschappelijk weefsel in het Meetjesland.

De bedrijven zijn zich ook bewust dat de acties die hieronder staan vermeld, op zich niet volstaan. Ze vormen evenwel een waardevolle aanvulling op acties en initiatieven binnen de bedrijven zelf (bv opleiding, onderzoek, kwaliteitsbeleid,...), binnen de sector (via beroepsfederaties zoals FEVIA (Federatie Voedingsindustrie), CIAA (Confédération des Industries Agro-Alimentaires de l'U.E.), VBO, ...) en op overheidsniveau.

⁵⁰ o.a. de voedingssector

Onderstaand actieplan richt zich heel specifiek op de uitdagingen die de bedrijven van Voeding Meetjesland samen willen aanpakken en onderscheidt vijf actiedomeinen:

- communicatie en positieve beeldvorming
- ruimte om te ondernemen
- arbeidsmarkt
- mobiliteit
- innovatie en ontwikkeling van synergieën

In elk van deze domeinen worden ervaringen en informatie uitgewisseld en worden – indien opportuun – gezamenlijke standpunten ingenomen of gezamenlijke acties ondernomen. Dat kan gaan van het sturen van een (gezamenlijke) brief tot het opzetten van een project zoals ‘werk in voeding’.

III.2.1. Communicatie en positieve beeldvorming

Doel

- het imago van de voedingsindustrie versterken
- een constructieve relatie onderhouden met overheden, arbeidsmarkt, onderwijs, omwonenden en andere ‘stakeholders’

Aanpak

- informatie- en ervaringsuitwisseling tussen de bedrijven onderling
- communicatie en overleg met de omgeving: overheden, arbeidsmarkt, omwonenden, onderwijs, ...
- de sector aanspreekbaar maken voor de regio-actoren

Onderlinge informatie- en ervaringsuitwisseling gebeurt zowel op het niveau van de stuurgroep, als in de verschillende werkgroepen. Door de intense samenwerking het voorbije jaar op het vlak van human resources, is vooral in dit domein heel wat ervaring uitgewisseld. Uit de ervaringen met deze werkgroepen is gebleken dat vertrouwen en openheid onontbeerlijk zijn voor een goede samenwerking. Daarom wordt aan de leden en potentiële toetreders strenge toetredingsvoorwaarden opgelegd. Eén van de belangrijkste eisen is dat algemene principes van duurzaam ondernemen worden toegepast. Het imago van Voeding Meetjesland wordt immers in de eerste plaats bepaald door de deelnemers aan de cluster.

Naast de onderlinge informatie-uitwisseling, wil Voeding Meetjesland ook *communiceren met haar omgeving*. Enerzijds wil ze zich profileren: wie zijn we, wat doen we, wat willen we? Ze doet dit via een streekgebonden campagne (video, affiches, advertenties, website...) en de publicatie van de resultaten van onderhavige studie. Anderzijds wil ze ook luisteren naar en meedenken met lokale actoren.

De voedingsbedrijven zijn als groep aanspreekbaar. Wie meer wil weten over de voedingscluster of met concrete vragen zitten, kan terecht op de website voeding.meetjesland.be of het secretariaat van Voeding Meetjesland⁵¹.

⁵¹ Het secretariaat van Voeding Meetjesland wordt waargenomen door het Streekplatform Meetjesland, Oostveldstraat 1, 9900 Eeklo.

III.2.2. Ruimte om te ondernemen

Doel

- ruimte voor uitbreiding van bestaande (voedings)bedrijven en de vestiging van nieuwe (voedings)bedrijven in het Meetjesland
- behouden en verbeteren van het algemene ondernemingsklimaat in het Meetjesland

Aanpak

- een pleidooi houden bij diverse overheden voor uitbreidingsmogelijkheden en nieuwe bedrijventerreinen
- signaleren van mogelijkheden ter verbetering van het ondernemingsklimaat in het Meetjesland
- gezamenlijk inspelen op opportuniteiten of uitdagingen

Het Meetjesland vormt een gunstige omgeving voor (nieuwe) voedingsbedrijven. De bedrijven van Voeding Meetjesland zijn bereid actief mee te werken om deze boodschap uit te dragen. Noodzakelijke voorwaarde is evenwel dat in de regio voldoende terreinen beschikbaar zijn voor nieuwe bedrijven.

III.2.3. Arbeidsmarkt

Doel

- behouden en verbeteren van de kwaliteit van de arbeidsmarkt in het Meetjesland
- kwantitatieve en kwalitatieve instroom van nieuwe medewerkers in de voedingsbedrijven behouden en verbeteren

Aanpak

- informeren van potentiële arbeidskrachten over de jobmogelijkheden en vacatures in de voedingsindustrie
- gezamenlijke opleiding voor medewerkers in de voedingsbedrijven
- opzetten van specifieke beroepsopleiding in de streek (operator voeding)
- nauwere samenwerking met de scholen uit de streek, o.a. voor het inrichten van stages en eindwerken
- arbeidsomgevingsfactoren optimaliseren (kinderopvang, mobiliteit,...)

De vele intensieve vergadering van de werkgroep HRM in de periode 2000-2001 hebben geleid tot een goede verstandhouding tussen de talrijke deelnemers (HR-managers, STC, VDAB, IPV, technische scholen, interimsector) én tot een concreet gezamenlijk project. Dit project, dat loopt sinds mei 2001 en de werktitel 'werk in voeding' kreeg, bestaat uit drie onderdelen:

- een campagne
- afstemming van vraag en aanbod door de werkwinkelconsulent voeding
- gezamenlijke opleidingsinitiatieven

De streekgebonden *campagne*, die loopt via affiches, advertenties en reclame op de bussen van De Lijn, spoort potentiële arbeidskrachten aan om contact op te nemen met de werkwinkelconsulent voeding.

De *werkwinkelconsulent voeding* informeert de kandidaten over het project, de voedingsbedrijven en de mogelijkheden inzake opleiding en begeleiding. Ze peilt ook naar de motivatie en voorkeuren van de kandidaat en test hem op zijn voorkennis en

vaardigheden. Wanneer de kandidaat in aanmerking komt voor een vacature, stuurt ze hem door naar het betreffende bedrijf, waar hij de normale aanwervingsprocedures verder doorloopt. Komt de kandidaat niet in aanmerking komen voor tewerkstelling in één van de zes voedingsbedrijven, dan kan hij gebruik maken van de reguliere dienstverlening van de VDAB (begeleiding, opleiding, ...).

De werkwinkelconsulent voeding staat in nauw contact met de HR-afdelingen in de bedrijven, de verschillende VDAB-diensten, instructeurs en trajectbegeleiders in de regio en gaat ook zelf actief op zoek naar potentiële kandidaten. In samenwerking met de VDAB en het STC Gent-Eeklo worden oplossingen uitgewerkt voor het opvullen van knelpuntvacatures.

Voor de financiering van de campagne en de werkwinkelconsulent kon Voeding Meetjesland rekenen op de steun van Vlaanderen en de VDAB.

Voeding Meetjesland heeft ook het voornemen om *gezamenlijke opleidingen* te organiseren, in samenwerking met het IPV. Een eerste gezamenlijk opleidingsinitiatief in 2001 toonde duidelijk de meerwaarde aan van de wisselwerking tussen cursisten uit verschillende ondernemingen.

Effecten op lange termijn worden evenwel vooral verwacht op het terrein van de schoolverlaters. Voeding Meetjesland hecht veel belang aan een goede verstandhouding met de scholen uit de streek. Er zijn plannen om een specifieke campagne te voeren naar laatstejaars in technische richtingen, maar Voeding Meetjesland wil ook intensiever met de scholen samenwerken op het vlak van eindwerken, stages en bedrijfsbezoeken.

Voeding Meetjesland ijvert ook voor het aanbieden van de nieuwe *beroepsopleiding productie-operator (voeding)* in de streek. Deze opleiding kwam tot stand onder impuls van het IPV en ging in september 2001 voor het eerst van start in het Atheneum van Diksmuide, voor de derde graad (5° en 6° jaar) op niveau A3. De invoering van deze nieuwe opleiding vergt heel wat voorbereiding en heeft programmatorisch heel wat voeten in de aarde. Sommige scholen spelen er om die reden niet op in. Wellicht maakt de invoering meer kans wanneer ook andere sectoren op de kar springen.

III.2.4. Mobiliteit

Doel

- Een goede bereikbaarheid van de (voedings)bedrijven in het Meetjesland voor werknemers en leveranciers, met minimale overlast voor omwonenden en lokaal verkeer

Aanpak

- Inventariseren van knelpunten op het vlak van verkeersinfrastructuur, verkeersveiligheid, openbaar vervoer, mobiliteitsbeleid,... en voorstellen doen terzake
- overleg met lokale overheden
- onderzoeken van initiatieven voor een duurzaam woon-werk- en vrachtverkeer
- indien opportuun, opzetten van gezamenlijke initiatieven

Voeding Meetjesland wil de aandacht vestigen op een aantal knelpunten voor goederenvervoer in het Meetjesland: de onaangepaste inrichting van de N9⁵², de omvorming van de N49 tot autosnelweg (Voeding Meetjesland pleit voor een op- en afrittencomplex te Kaprijke), de gebrekkige ontsluiting van het bedrijventerrein Aalter op de N44,...

In het kader van sociaal- en milieuvriendelijker woonwerkverkeer, ijvert Voeding Meetjesland voor een uitgebreid en regelmatig openbaar vervoer die ook rekening houdt met de economische activiteit in de streek.

Voeding Meetjesland pleit ook voor het opstellen van een algemene mobiliteitsvisie voor de streek, waarin ondermeer zaken zoals de herinrichting van bestaande verkeersinfrastructuur, openbaar vervoer, de mogelijkheden voor carpoolplaatsen, e.d. kunnen aan bod komen.

III.2.5. Innovatie en ontwikkeling van synergieën

Doel

- innovatie binnen de voedingsbedrijven stimuleren
- zinvolle samenwerkingsverbanden opzetten tussen voedingsbedrijven, besturen en organisaties uit het Meetjesland

Aanpak

- ontwikkelen van een innovatienetwerk met de gespecialiseerde hogescholen, universiteiten en labo's uit de omgeving
- ervaringsuitwisseling tussen de bedrijven, incl. peterschap t.a.v. kleine ondernemingen
- uitbreiding van de voedingscluster met andere voedingsbedrijven uit het Meetjesland
- inspelen op zinvolle voorstellen tot samenwerking, die zowel de bedrijven als de regio ten goede komen

⁵² De N9 (Maldegem-Eeko-Gent) is één van de belangrijkste wegen voor de interne mobiliteit in het Meetjesland. Twee van de zes voedingsbedrijven uit Voeding Meetjesland, maar ook tal van andere bedrijven, zijn gelegen langs de N9. Op de weg is een mix van lokaal verkeer, fietsers, doorgaand verkeer (tussen Gent en Eeklo) en goederenverkeer. De onveilige verkeerssituatie heeft al tot vele verkeersongevallen geleid. In 2001 vielen er op de N9 negen verkeersdoden.

BRONNENLIJST

Literatuur en gegevens

Steunpunt WAV, Werken in de voedingsindustrie: de cijfers, 2002

Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB), Verslag over de economische ontwikkeling in de voedingsindustrie in 2000, 2001

Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB), Verslag over de economische ontwikkeling in de voedingsindustrie in 2001, 2002

Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB), De financiële ratio's van de voedingsindustrie: definities en vergelijkende langetermijnontwikkelingen, 2001

Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB), Verslag over de werkgelegenheid in de voedingsindustrie in 1999, 2000

FEVIA, Milieurapport van de voedingsindustrie, 1999

VEV, Duurzaam ondernemen...focus op geld, talent en ruimte, 2001

De voedingsindustrie in de nieuwe economie, Sociaal-economische Nieuwsbrief (CRB), okt 2000

Gezocht: multinationals, Vacature, 3/11/2001

Ministerie van Economische Zaken

Nationaal Instituut voor Statistiek (NIS)

Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ)

Nationale Bank van België (NBB)

Interviews en revisie

Karel Boone, Lotus Bakeries

Rik Jacob, Imperial Meat Products

Freddy Bertin, Campina

Luc De Bruyckere, Ter Beke

Charles Van Damme, Vandemoortele Bakery Products

Michel Calewaert, Lima